

MITEN KERTOAA LAPSELLE TOISESTA VANHEMMASTA

Opas vanhemmalle ja ammattilaiselle

Tiivistelmä

Tekijä(t) Claassen, Mari	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 43	Valmistumisaika Syksy 2020
Työn nimi Miten kertoa lapselle toisesta vanhemmasta Opas vanhemmalle ja ammattilaiselle		
Tutkinto Sosionomi (AMK)		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoitus oli vahvistaa lapsen toisesta vanhemmasta puhumisen merkitystä. Lisäksi tarkoituksena oli vahvistaa vanhempien valmiuksia puhua lapselle hänen toisesta vanhemmasta lapsen myönteistä kasvua ja kehitystä tukevalla tavalla. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa toimeksiantajalle vanhemmasta puhumisen merkitystä ja keinoja käsittelevä opas, joka toimii sekä ohjeena vanhemmille että työvälineenä työntekijöille.</p> <p>Lapsuuteen kuulu olennaisesti suhde omaan vanhempaan, ja oman vanhemman tunteminen ja hänestä tietäminen ovat lapselle tärkeitä asioita. Vanhemmuuden suhteen ollessa rikkonainen tai vanhemman puuttuessa lapsen elämästä, on lapselle läheisellä vanhemmalla mahdollisuus olla rakentamassa myönteistä kasvua ja kehitystä tukevaa sisältöä siihen mielikuvaan, joka lapsella on toisesta vanhemmastaan.</p> <p>Opinnäytetyö oli toiminnallinen ja se tehtiin yhteistyössä Tampereen nuorten naisten kristillisen yhdistyksen Itä-perhetyön kanssa. Aineistonkeruu tehtiin laadullisia tutkimusmenetelmiä käyttäen avoimista kysymyksistä koostuvana ryhmähaastatteluna, johon osallistui kolme Itä-perhetyön työntekijää. Äänitallennettu haastattelu litteroitiin, ja aineisto analysoitiin teemoittelun keinoin. Tutkimusaineistosta nousseet teemat vietiin oppaaseen, johon koottiin kattavasti tietoa vanhemmasta kertomisen merkityksestä ja keinoista.</p> <p>Haastattelun aineistosta nousivat erityisesti esille toisesta vanhemmasta muodostuvan mielikuvan tärkeys lapselle, sekä toista vanhempaa koskevan positiivisen sisällön korostaminen hänestä lapselle kerrottaessa. Toimeksiantajalta saadun palautteen perusteella voidaan todeta, että opas on tarkoitusta ja tavoitetta vastaava, ja se otetaan työntekijöiden työvälineeksi sekä annetaan asiakkaiden käyttöön.</p>		
Asiasanat vanhemman puuttuminen, puuttuvasta vanhemmasta kertominen, jaettu vanhemmuus		

Abstract

Author(s) Claassen, Mari	Type of publication Bachelor's thesis	Published Fall 2020
	Number of pages 43	
Title of publication How to tell a child about the other parent A guide to parents and professionals		
Name of Degree Bachelor of Social Work		
Abstract <p>The purpose of this thesis was to strengthen the significance of telling a child about the other parent. The purpose was also to strengthen the abilities of a parent in speaking with the child about the other parent in a way that supports positive development and growth. The goal of the thesis was to produce a guide for the commissioner about the importance and methods of talking about the other parent. It is intended as an instructional guide for parents and as a tool for professionals.</p> <p>The relationship to one's parent is an essential part of childhood, and it is meaningful for a child to know and know about one's parent. In a case where a parental relationship is fragile or absent, it is possible for the close parent to support the child's view of their parent towards positive development.</p> <p>The thesis was functional and was done in cooperation with Itu family work of Tampere Young Women's Christian Association. Its design was based on qualitative methods and the material was collected through a group interview with open-ended questions, participated by three Itu family work employees. The voice-recorded interview was transcribed and analyzed using thematic analysis. The themes were then implemented into the guide, comprehensively gathering information about methods and the importance of speaking about the other parent.</p> <p>The research material pointed at the importance of a child developing a mental image of their parent as well as emphasizing the positive aspects of the parent. According to the feedback from the commissioner, the guide meets the purpose and the goal, and will be used by the professionals and made available to the clients.</p>		
Keywords absence of a parent, discussing about an absent parent, shared parenting		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	VANHEMMUUS	3
2.1	Vanhemmuuden syntyminen.....	3
2.2	Kaksi vanhempaa	4
3	VANHEMMAN PUUTTUMINEN.....	6
3.1	Yhden vanhemman perheet.....	6
3.2	Vanhempien ero ja jaettu vanhemmuus	6
3.3	Toisesta vanhemmasta kertominen	8
4	TARKOITUS JA TAVOITE	11
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	12
5.1	Toiminnallinen opinnäytetyö.....	12
5.2	Oppaan suunnittelu.....	13
5.3	Oppaan toteutus	16
5.4	Oppaan arviointi.....	21
6	YHTEENVETO	23
6.1	Eettisyys ja luotettavuus	23
6.2	Arviointi.....	24
	LÄHTEET	27
	LIITTEET	31

1 JOHDANTO

Vanhemmuus ihmissuhteena on erityistä kypsymistä ja kasvamista tuottava suhde, jossa ei ainoastaan aikuinen kasvata lastaan, vaan lapsen synnyttämä vanhemmuus mahdollistaa aikuiselle läpi elämän kestävänsä sisäisen kasvun käynnistymisen. Vanhemmuus pohjimmiltaan ei perustu aikuisen oikeuksiin tai velvollisuuksiin, vaan vastavuoroiseen ihmissuhteeseen, jossa sekä lapsi että aikuinen yhdessä muokkaavat toistensa kasvua. Olen-naista kasvun ja kypsymisen mahdollistumisessa on vanhemman konkreettinen suhde omaan lapseensa. Lapsen näkökulmasta vanhemman merkittävin tehtävä on pysyvän, vastavuoroisen kiintymyksen mahdollistaminen. Tämän avulla ihminen kykenee lapsena sisäistämään mitä on kiintymys, rakkaus, luottamus ja uskollisuus, sekä miten niitä toiselle ihmiselle osoitetaan. Lapselle rakkauden mittayksikkö on konkreettiseen yhdessäoloon annettu aika. (Tamminen 2004, 69,73-76.)

Kun lapsi syystä tai toisesta jää ilman tätä suhdetta, toisen vanhemman puuttuessa kokonaan tai ollessa vain vähän osallisena lapsen elämässä, tarvitsee lapsi tukea muodostaakseen hänestä mielikuvan. Läsnä oleva vanhempi voi tukea lasta sekä läsnäolon puuttumiseen liittyvien ajatusten ja tunteiden käsittelemisessä, että sen mielikuvan täyttämässä, joka lapsella on jäänyt vain osittaiseksi tai kokonaan puuttumaan. (Myllärniemi 2010, 180.) Ihmisen tieto siitä kenen lapsi hän on, on yhteydessä identiteetin rakentumiseen, sekä ihmisen mahdollisuuksiin ymmärtää itseään ja omia ominaisuuksiaan (Sinkkonen 2009, 199, 211). Lapsella on oikeus ja tarve nähdä vanhempansa arvokkaina (Koiso-Kanttila 2009, 173).

Tämän opinnäytetyön toimeksiantajana on Tampereen Nuorten Naisten Kristillisen yhdistyksen sisällä toimiva Itu-perhetyö, joka työskentelee aktiivisesti yksin lapsensa kanssa olevien äitien ja heidän lastensa parissa ohjaten, auttaen ja tukien heitä arjessa. Työ on toteutettu toiminnallisena opinnäytetyönä. Keskeisenä osana on toimeksiantajan käyttöön tuleva, laadullisten tutkimusmenetelmien keinoin kerätystä tiedosta koottu opas. Oppaan aiheena on, miten kertoa lapselle toisesta vanhemmasta. Keskeistä on toimeksiantajan työssä näyttäytyvä toisen vanhemman osittainen tai täydellinen poissaolo lapsen elämästä.

Työ on rajattu käsittelemään erityisesti sitä, minkälainen tarina puuttuvasta vanhemmasta tukee lapsen omaa kasvua ja kehitystä myönteiseen suuntaan. Pois rajautuu muun muassa se, miten yksin lasta huoltavan vanhemman voimavarat ja kapasiteetti eroavat kahden vanhemman perheen lapseen kohdentuvista voimavaroista, sekä se miten muut tärkeät ja läheiset ihmissuhteet tukevat lasta ja hänen kasvuaan. Julkaistuissa teoria- ja tutkimusaineistossa vanhemman puuttumista käsitellään usein isättömyyden asetelmasta. Tästä

johtuen työssä viitataan usein juuri isän poissaoloon, vaikka myös äiti voi olla se joka lapsen elämässä on vähemmän osallisena.

Opinnäytetyön tarkoitus on vahvistaa lapsen toisesta vanhemmasta puhumisen merkitystä. Lisäksi tarkoituksena on vahvistaa vanhempien valmiuksia puhua lapselle hänen toisesta vanhemmasta lapsen myönteistä kasvua ja kehitystä tukevalla tavalla. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa toimeksiantajalle vanhemmasta puhumisen merkitystä ja keinoja käsittelevä opas, joka toimii sekä ohjeena vanhemmille että työvälineenä työntekijöille.

2 VANHEMMUUS

2.1 Vanhemmuuden syntyminen

Kun ihminen saa lapsen, syntyy mahdollisuus vanhemmuuteen. Vanhemmuus rakentuu tietoisesti tai tiedostamatta vanhemman reflektoidessa omaa kokemustaan lapsuudesta, ja näin vanhemmuuteen vaikuttaa se minkälaista vanhemmuutta on itse saanut osakseen. Ihmisen kehityksen vaiheista lapsuus on vaikuttavuudeltaan modernin psykologian, psykiatrian ja neurotieteen näkökulmasta merkittävin elämänvaihe. (Tamminen 2004, 70,145.)

Bowlbyn (1979) kiintymyssuhdeteoria pyrkii selittämään, mikä saa ihmisen hakeutumaan valikoiviin ja kestäviin ihmissuhteisiin, ja miksi jo uhka tärkeän ihmissuhteen katkeamisesta on ihmiselle ahdistusta aiheuttavaa (Hautamäki 2005, 18). Kiintymyssuhdeteorian avulla voidaan myös kuvailla ja ymmärtää ihmiselämän varhaisimpien ihmissuhteiden yhteyttä elämän myöhempiin vaiheisiin, vuorovaikutussuhteisiin, parisuhteisiin, vanhemmuuteen sekä käsityksiin omasta itsestä ja toisista ihmisistä (Sinkkonen & Kalland 2005, 7-8).

Omat varhaiset kiintymyskokemukset vaikuttavat myös kumppaninvalintaan (Tamminen 2004, 64, 71). Vanhempien ero seurauksineen vaikuttaa lapseen kumulatiivisesti, lapsuuden kokemusten vaikuttaessa aikuisiän ihmissuhteisiin ja niissä toimimiseen (Wallerstein, Lewis & Blakeslee 2007, 302). Kääriäinen (2008, 80) on tehnyt haastattelututkimuksen ydinperheiden vanhempien eroista. Tutkimuksessa nousi vanhempien pohdinta siitä, miten vanhempien välinen suhde eroineen vaikuttaisi lasten omiin parisuhteisiin tulevaisuudessa. Vaikka asiaa pidettiin Kääriäisen haastatteleminen vanhempien taholta tärkeänä, sitä ei nähty asiana, johon voisi myöhemmin enää vaikuttaa.

Vanhempien välinen keskinäinen suhde ja sen laatu ovat yhteydessä siihen, minkälaista vanhemmuutta lapsi saa. Tähän vaikuttaa muun muassa se, että vanhemmat usein näkevät toisen vanhemman piirteitä lapsessaan. Olennaiseksi lapsen kannalta muodostuu se ovatko piirteet myönteisiä vai kielteisiä. (Tamminen 2004, 71.)

Tamminen (2004, 74) kuvaa kiintymyssuhteet ihmisen biologiseksi tarpeeksi. Vanhemman tärkeimmäksi tehtäväksi muodostuu vastavuoroisen kiintymyssuhteen mahdollistamisen. Tämä tarkoittaa sekä toiminnallisesti että emotionaalisesti pysyvää lapseen sitoutumista ja kiinnittymistä, jossa vanhempi antaa ja vastaanottaa rakkautta ja kiintymystä. Mitä nuoremasta lapsesta on kyse, sitä merkittävämpää yhdessäolo, arjen jakaminen ja vanhemman konkreettinen läsnäolo ovat. Aikuiselle kiintymyssuhde ja sisäinen rakkauden kokemus lasta kohtaan säilyy vahvana myös hänen ollessa lapsestaan erossa. Pienelle lapselle konkreettisen läsnäolon puuttuessa myös vanhemman rakkaus puuttuu, jättäen

jälkeensä rakkaudettomuuden. Aikuinen kykenee tuntemaan voimakkaan siteen ja rakkauden lapseensa, vaikka ei olisi lainkaan läsnä lapsen elämässä. Sen sijaan lapsi tarvitsee aina aikuista muodostaakseen suhteen vanhempansa, suhteen laadusta riippumatta. (Tamminen 2004, 74-75; Tamminen 2011, Kallandin 2011, 287 mukaan.)

Tamminen (2004, 75,147) kirjoittaa rakkauden mittayksikön lapselle olevan se aika, joka hänen kanssaan yhdessä vietetään. Näin vanhemmuuden arvo ja merkitys yksilölle määrittelevät myös lapsuuden arvoa. Kiintymys on monipuolista toisen tuntemista ja yhdessäolosta nauttimista. Vastavuoroisen kiintymyksen kokemus ja turvallinen kiintymyssuhde lapsesta huolehtivaan aikuiseen tukevat lasta iän myötä myös rakkauden sisäistyvän kokemuksen kehittämisessä. Tällöin lapsi, ensin aikuisen tuen avulla passiivisesti ja lopulta itsenäisesti aktiivisesti, pystyy kokemaan rakkauden ja kiintymyksen suhteen myös poissaolevaan vanhempaan.

2.2 Kaksi vanhempaa

Huttunen (2001, 183) esittää lapsen ja isän kiintymyssuhteen tarkastelujen pohjalta lapsen kehitykselle myönteiseksi mahdollisuuden kiintymyssuhteeseen kahden vanhemman kanssa. Kehitykselle ominaisen emotionaalisen etääntymisen harjoittelussa toisesta vanhemmasta, voi toinen taas toimia lapselle turvana. Lisäksi Huttunen kuvailee kahden eri sukupuolisen vanhemman toimivan myönteisenä läheiskokemuksena molemmista sukupuolista ja niiden ominaisuuksista jo varhaisista kehitysvaiheista lähtien.

Lambn (1997) mukaan vanhemman kiinnostus ja läheisyys ovat merkittäviä lapselle, sukupuolisuuden jäädessä vain vähän merkitykselliseksi. Isän merkitystä ja vaikutuksia lapsen eri kasvu- ja kehitysvaiheissa on monimutkaista tutkia. Moniselitteisistä tuloksista voidaan ajatella, että isyyttä ei tutkimuksellisesti voida verrata äitiyteen. Myöskään isän läsnäolo lapsen elämässä ole yksiselitteisesti verrattavissa isättömyyteen. Lapsen kanssa asuva ja kotona aikaa viettävä vanhempi voi olla hyvinkin poissaoleva, kun taas täysin ilman toista vanhempaa kasvanut lapsi on saattanut elää lapsuutensa tukenaan paljon läheisiä aikuisia. (Sinkkonen 2011b, 115.)

Vuori (2004, 48) tarkastelee väitöskirjassaan Vuorin (2001) jaetun hoivan malliksi nimittämänsä ilmiötä, jonka keskiössä on läheisen isä- ja äitisuhteen yhteys lapsen sukupuoli-identiteetin kehitykseen. Painopisteenä ei ole vanhemmuuden tehtävien tasavertainen työnjako, vaan isien henkilökohtainen sitoutuminen. Tämän yhteydellä lapsen kasvuun ja kehitykseen Vuori katsoo olevan merkittäviä laajoja seurauksia yhteiskunnallisesta näkökulmasta, lapsen saadessa kasvuiässä seurata isänsä ottamaa isyyden roolia.

On jonkin verran yleisempää, että lapsen elämässä vähemmän läsnä oleva vanhempi on lapsen isä. Isyys eroaa äitiydestä esimerkiksi fysiologisesta tai yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna. Myös isyyteen osallistumisessa on eroja, ja eri isät voivat tulkita ja arvioida omaa läsnäoloaan eri tavoin. (Aalto & Kolehmainen 2004, 15.)

3 VANHEMMAN PUUTTUMINEN

3.1 Yhden vanhemman perheet

Vuoden 2018 lopussa suomalaisista lapsiperheistä 22,5 prosenttia oli yhden vanhemman perheitä. Lapsiperheitä, joissa äiti on yksinhuoltajana, oli 19,2 prosenttia kaikista lapsiperheistä. Vastaavasti yksinhuoltajaisien muodostamien perheiden osuus oli 3,3 prosenttia. Näissä tilastoissa tarkasteltavana yksikkönä on perhe. Koska tilastojen koonnin hetkellä lapsi voi olla kirjoilla vain yhdessä osoitteessa, on huomioitava että useissa yksinhuoltaja-perheeksi luokitelluissa perheissä on lapsen elämässä enemmän tai vähemmän mukana myös etävanhempi. Toisaalta myös useamman kuin yhden aikuisen perheissä on useita lapsia, joiden side toiseen omaan biologiseen vanhempaan voi olla vähäinen tai jopa täysin katkennut. (Suomen virallinen tilasto 2018a; Suomen virallinen tilasto 2018c; Suomen virallinen tilasto 2018b.)

Täysin yhden vanhemman kasvatettavana olevien lapsien lukumäärää on vaikeahkoa arvioida erilaisista tilastointitavoista johtuen. Kansaneläkelaitoksen tilastojen tarkastelu ei myöskään kerro niiden lasten lukumäärää, joiden elämässä on vain yksi oma vanhempi. Samoihin tukiin ja etuuksiin on oikeus myös niillä lapsiperheillä, joissa esimerkiksi erillään asuvilla vanhemmilla on yhteishuoltajuus ja lapsi asuu käytännössä yhtä paljon molempien vanhempien kanssa (Kela 2019).

Toisen vanhemman puuttumiseen on monenlaisia syitä. Yleisempää on vanhempien ero, tai äidin raskauden alkaminen parisuhteen ulkopuolella, kun taas harvinaisempaa on vanhemman kuolema. Kokemuksena toisen vanhemman puuttuminen on sekä vanhemmalle että lapselle erilaista silloin, kun lapsi on saatu suunnitellusti yksin esimerkiksi hedelmöityshoitojen avulla, tai kun lapsen vanhempi on kuollut. Verrattuna tilanteeseen jossa poisolo johtuu vanhempien vaikeasta erosta tai lapsen hylkäämisestä. (Janhunen & Pauni 2020, 4.)

3.2 Vanhempien ero ja jaettu vanhemmuus

Vanhempien ero on lapsen elämän yleisimpiä stressitekijöitä. Useimmiten se on riski lapsen kehityksen näkökulmasta. Erityisen riskin muodostavat vanhempien vihamielisyys ja riitaisuus toisiaan kohtaan. Valtaosa lapsista selviytyy erosta hyvin, mutta vaikeaksi vanhempien eron tekevät vanhempien ristiriidat ja ongelmat vanhemmuuden yhteistyösuhteessa. (Väestöliitto 2020; Sinkkonen 2011a, 173.) Kriisiytymisen välttämiseksi useat perheet hyötyisivät erityisestä, vanhempien eroamiseen liittyvästä tuesta ja tiedonsaannista. Osa vanhemmista ei kuitenkaan ole valmiita vastaanottamaan tämänkaltaista informaatio-

ta tai apua. (Koiso-Kanttila 2009, 170.) Sinkkonen (2011a, 175) kuvailee lapsen sisäisen toiveen olevan se, että molemmat vanhemmat saisivat lapsen mielessä olla hyviä ja rakastavia vanhempia.

Mikäli molemmat vanhemmat ovat jollakin tavalla läsnä lapsen elämässä, yhteisen lapsen johdosta vanhemmat ovat pysyvästi osa toistensa elämää, ja vanhemmuus täytyy osata jakaa. Vaikka välit toiseen vanhempaan olisivat tulehtuneet, on tärkeää hyväksyä toisen vanhemman osa omassa elämässä, ja nähdä asia erityisesti lapsen edun näkökulmasta. (Kääriäinen 2008, 93-94.) Aikuisten välisen suhteen kipeys voi vaikeuttaa vanhemman kykyä huomioida lapsen tunteita ja tarpeita sekä nähdä toinen aikuinen lapselle yhtä tärkeänä vanhempaan ja välttämättömänä vanhemmuuden yhteistyökumppanina (Koiso-Kanttila 2009, 173). Joskus vanhempi kokee voimakkaita kielteisiä tunteita, kuten syyllisyyttä tai katkeruutta, lapsen menetettyä mahdollisuutensa ydinperheeseen. Tällöin vanhemman kyvyt mentalisointiin, eli lapsen tunteisiin, ajatuksiin ja asemaan eläytymiseen voi heikentyä, jolloin lapsen riittävä tuen saanti vaarantuu. Osa vanhemmista kokee syyllisyyttä tai syyllistetyksi tulemista, jos lapselle mahdollisesti aiheutuvat haitat otetaan puheeksi. Vanhempi saattaa pyrkiä ajattelemaan vain, että lapsi sopeutuu tilanteeseen. (Sinkkonen 2011a, 173.)

Joskus vanhemman saattaa olla vaikeaa hyväksyä lapsen kiintymystä ja myönteisiä tunteita toista vanhempaa kohtaan, johtuen tämän omista, toiseen vanhempaan kohdistuvista negatiivisista tunteista. Lapsen suhdetta toiseen vanhempaan saatetaan aktiivisesti pyrkiä rajoittamaan. Suhteen vaikeutumiseen ja jopa katkeamiseen voidaan vaikuttaa myös passiivisesti, jättämällä lapsen yhteys ja suhde toiseen vanhempaan joko vaille tukea, tai täysin ylläpitämättä. Mikäli lapsi joutuu itse ilman tukea kannattelemaan suhdetta molempiin vanhempiinsa, ja esimerkiksi itsenäisesti sopeutumaan eri olosuhteisiin aina toisen vanhemman luona ollessaan, on mukautuminen lapselle voimavaroja vievää. Vaikeimmillaan lapsi saattaa itse omaksua vanhemman tuottaman syvästi negatiivisen mielikuvan toisesta vanhemmastaan. Sen sijaan mahdollisuus ylläpitää psyykkisesti ja konkreettisesti suhde molempiin vanhempiin on lapselle eduksi. (Sinkkonen 2011a, 177-179.)

Huttunen (2001, 65-66,161) kuvailee myös sellaista vanhemman puuttumista, jossa vanhempi on fyysisesti lapsen elämässä, mutta ei psyykkisesti läsnä. Hän erittelee biologisen isyyden, juridisen isyyden, sosiaalisen isyyden, ja psykologisen isyyden toisistaan. Lapsi voi olla miehen geneettinen jälkeläinen, mies voi juridisesti vastata lapsesta ja myös sosiaalisesti olla isän asemassa esimerkiksi asumalla lapsen kanssa, mutta psykologinen isyys ei ole saavutettavissa muutoin kuin vanhemman muodostamana suhteena lapsen kanssa. Psykologiseen isättömyyteen on liitetty traumatisoivia kokemuksia ja henkistä

pahoinvointia, mutta ilmiönä sitä ei asiaa koskettavien kokemuksissa välttämättä koeta suureksi ongelmaksi.

Huttunen (2001) määrittelee poissaolevan isän sekä fyysisesti että henkisesti poissaolevaksi. Tällöin isä, tuntematta toiminnastaan syyllisyyttä, on vain vähän oman lapsensa kanssa tekemisissä. Ollessaan lapsen kanssa isä toimii vetäytyen. Isästä voi myös tulla väistyvä isä, jolloin isyydestä aletaan luopua täysin. Tällöin myös mahdollinen kaipauksen tunne lasta kohtaan vähenee tai loppuu. (Huttunen 2001, 92.)

Isyys on eräänlainen miehen identiteetin osa. Isyys osana identiteettiä saattaa olla hämmentävää ja vaikeaa miehelle, joka on itse ollut isätön. Mahdollinen riittämättömyyden tunne ja isänä olemisen mallin puuttuminen vaikeuttavat isän roolin ottamista. (Myllärniemi 2010, 167.) Erilaisista syistä johtuva pelko kiintymistä ja sitoutumista kohtaan voi olla niin pakottava, että vanhempi vähättelee, torjuu tai jopa kieltää vanhemmuuden rakkaussuhteen sekä itseltään että lapseltaan. Muun muassa aikuisen omat varhaiset kokemukset hylätyksi tulemisesta saattavat johtaa rakkauttomuuteen omassa vanhemmuudessa. Alisitoutumisen syitä on monia, mutta kyvyttömyys tai haluttomuus olla vanhemmuuden ihmissuhteessa oman lapsen kanssa on yhteydessä vanhemman omiin tunne-elämän vaikeuksiin, sekä kokemuksiin siitä vanhemmuudesta, jota on itse lapsena saanut osakseen. (Tamminen 2004, 71,123.)

3.3 Toisesta vanhemmasta kertominen

Jokinen (2004, 24-25) esittää isättömyyden jättävän lapselle tarve- ja tunnevajauksen, jolla on yhteys hänen integroitumiskokemuksensa omassa lapsuuden perheessä. Mikäli integroitumiskokemus omassa lapsuudenperheessä on jäänyt vajaaksi, ihminen saattaa kokea perheenkaltaiset, tai niitä muistuttavat sosiaaliset tilanteet vieraiksi myöhemmin elämässään. Jokinen kuvailee tarvevajauksen olevan yhteydessä myös myöhempiin ihmissuhteisiin, ja toimivan tiedostamattomana motivaattorina suhteisiin hakeutuessa, sekä niitä valikoidessa. Puuttuva vanhempi ei jätä lapseen ”tyhjää aukkoa” vaan jonkinlainen tarina hänestä kehittyy lapsen mielessä. Lapsen elämässä läsnä olevalla vanhemmalla on mahdollisuus vaikuttaa siihen, onko tarinalla lapselle myönteinen vai kielteinen merkitys. (Myllärniemi 2010, 156.)

Puuttuvan vanhemman olemassaoloa ei tulisi pyrkiä unohtamaan tai kieltämään, vaan asiaa kannattaa lapsen kanssa käsitellä riippumatta siitä puuttuko tämä kokonaan tai osittain lapsen elämästä (Lahtiharju 2009). Omat juuret ovat yksi ihmisyyden perustava osa, eikä toisen vanhemman olemassaoloa voida sivuuttaa vältelläkseen sen aiheuttamia negatiivisia tunteita. Lapsen pettymystä ja surua kannattaa käsitellä, esimerkiksi varautumal-

la isänpäivän aikoihin keskusteluihin puuttuvasta isästä, olemalla valmis kuuntelemaan ja lohduttamaan. Asian käsittelemättä jättäminen ei säästä lasta, vaan evää lapselta tilaisuuden käsitellä jotain sellaista, jota isätön ihminen käsittelee enemmän tai vähemmän koko elämänsä ajan. (Sinkkonen Heitin 2017 mukaan.)

Kun lapsen toinen vanhempi puuttuu kokonaan tai on vain vähän läsnä lapsen elämässä, tarvitsee lapsi tukea muodostaakseen hänestä mielikuvan. Läsnä oleva vanhempi on tärkeässä roolissa läsnäolon puuttumisen aiheuttamien tunteiden käsittelemisessä, sekä sen mielikuvan täyttämisessä joka lapsella on jäänyt vain osittaiseksi tai kokonaan puuttumaan. Keskeistä on, minkälainen mielikuva läsnäolevalla vanhemmalla itsellään on lapsen toisesta vanhemmasta. (Myllärniemi 2010, 180.) Kääriäinen (2008, 76) nostaa haastattelututkimuksestaan esiin lapsen mielikuvan muodostuvan läheisemmän vanhemman kautta, jos lapsi tapaa toista vanhempaa vähän tai ei lainkaan. Tutkimuksessa vanhemmat toivat esille huolen omien toiseen vanhempaan kohdistuvien asenteiden vaikutuksista lapseen. Huolena oli se minkälaisen mieskuvan äiti antaa lapselleen silloin, kun oma asennoituminen toiseen sukupuoleen on negatiivinen.

Lapsen käsitys itsestä hyvän vanhemman tai sitä vastoin huonon vanhemman lapsena on yhteydessä lapsen omanarvontunteen rakentumiseen ja identiteetin kehittymiseen. Mikäli toisesta vanhemmasta viestitään hyvin negatiiviseen sävyyn, saattaa se vaikuttaa lapsen itsetuntoon sekä käsitykseen itsestään ja niistä piirteistä, joita on tältä vanhemmalta perinyt. (Sinkkonen 2009, 211.) Olennaista aikuisen suhtautumisessa lapsen toiseen vanhempaan on kyky nähdä hänet ensisijaisesti lapsensa vanhempana, eikä ihmisenä joka on tehnyt itselle jotakin loukkaavaa. Vanhemman olisi siis merkittävää nähdä toinen vanhempi lapsen kautta, eikä omien pettymysten tai hylätyksi tulemisen tunteiden valossa. (Kääriäinen 2008, 96.)

Lapsen kehitystason huomioiden kerrottu todellinen syy vanhemman poissaoloon tulisi ilmaista tavalla, jossa tuodaan selkeästi esille ettei läsnäolon puuttumien johdu lapsesta, vaan aikuisen omasta tilanteesta. Syistä voidaan myös kertoa lapselle vain vähän, mutta selkeästi ja johdonmukaisesti. Asiasta kerrotaan aina kun lapsi siitä kysyy, ajan myötä täydentäen tarinaa lapsen ikätason mukaisesti. Omat toiseen vanhempaan kohdistuvat vihan ja pettymyksen tunteet tulisi lapsen kanssa jättää sivuun. Lapsen edun vuoksi tulisi tavoitella toisen vanhemman arvoa kunnioittavaa lähestymistapaa tästä puhuttaessa. (Rantala 2016.)

Osa vanhemmista pyrkii tukemaan lapsen suhdetta toiseen vanhempaan, joka on vain vähän läsnä lapsen elämässä, tai jonka sitoutuminen lapsen tapaamisiin on rikkonaista esimerkiksi päihdeongelman vuoksi. Lapselle on hyvä kertoa asiat ikätasoisesti, mutta

rehellisesti. Toisen vanhemman puolesta ei kannata keksiä valheita. Lapselle voi esimerkiksi kertoa alkoholiriippuvuuden olevan sairaus mikä voi aiheuttaa kyvyttömyyttä pitää sopimuksista kiinni. Näin lapsella on myös mahdollisuus kohdistaa oma surunsa ja pettymyksensä itse alkoholiongelmaan. (Sinkkonen 2009, 212.)

Omien biologisten juurien tunteminen on yhteydessä ihmisen taitoihin ymmärtää itseään, omia ominaisuuksiaan tai kiinnostuksen kohteitaan. Pienetkin yksityiskohdat omasta elämästä puuttuvasta biologisesta vanhemmasta voivat muodostua tärkeiksi. (Sinkkonen 2009, 199.) Rantala (2016) kuvailee tapoja kertoa puuttuvasta isästä lapselle, jonka käsitykset omasta itsestä, sekä isästä ja miehistä sukupuolena, ovat vasta rakentumassa. On merkityksellistä tarjota sisältöä siihen tarinaan, joka lapsella puuttuvasta vanhemmastaan on. Silloin kun tietoa on vain vähän, on tämän vähäisenkin tiedon taltiointi tärkeää. Tarinan vanhemmasta voi koota myös konkreettisesti näkyville esimerkiksi vauvakirjaan. Tämänhetkisestä elämästä puuttuvan isän osallistuminen vauvan syntymään ja hoitamiseen, sekä isän myönteiset puheet lapsesta tuovat olennaista sisältöä lapsen mielikuvaan. Se miten vanhempi toimi ja mitä hän lapsen kanssa teki, sekä mitkä asiat lapsessa muistuttavat hänestä, ovat hyviä palasia lapsen omaan elämäntarina.

Puuttuvasta vanhemmasta kertomista ja asian käsittelyä ei tulisi myöskään jättää lapsen ehdoille. Se olisi hyvä ottaa puheeksi lapsen kanssa tämän elämän eri vaiheissa lasta sekä hänen tunteitaan ja ajatuksiaan myötätuntoisesti kuunnellen. Lapselle läheinen vanhempi saattaa olla lapsen pettymyksen ja vihantunteiden vastaanottajana. Vanhempi voi joutua olemaan myös puuttuvaa vanhempaa käsittelevien yli-ihannoivien ja epärealististen haaveiden kuuntelija. Tätä roolia olisi vanhemman tärkeää kestää säilyttäen lapsen myönteinen mielikuva poissaolevasta vanhemmasta. (Rantala 2016.)

Toisen vanhemman kuolemasta, erityisesti itsemurhasta, kertominen lapselle voi olla vaikeaa. Totuuden kertominen on kuitenkin tärkeää erityisesti siitä näkökulmasta, että siten lapsi voi luottaa oman vanhempansa puhuvan totta. Joskus lapsi saattaa näyttää sopeutuvan ja ohittavan kokemansa menetyksen helposti. Kuolemasta olisi hyvä puhua vanhemman aloitteesta silloinkin, kun lapsi ei sitä ota puheeksi, tai lapsi on haluton kertoamaan ajatuksistaan. Vanhempi voi kertoa omista tunteistaan, surustaan ja ikävästään. Samalla hän osoittaa rauhoittaen tästä tunteesta ja tilanteesta selviää. Kuolemaan liittyvät tavat ja rituaalit, kuten hautajaiset, haudalla vierailu ja kynttilän sytyttäminen, voivat myös tukea lasta asian käsittelyssä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2019.)

4 TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyön tarkoitus on vahvistaa lapsen toisesta vanhemmasta puhumisen merkitystä. Lisäksi tarkoituksena on vahvistaa vanhempien valmiuksia puhua lapselle hänen toisesta vanhemmasta lapsen myönteistä kasvua ja kehitystä tukevalla tavalla. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa toimeksiantajalle vanhemmasta puhumisen merkitystä ja keinoja käsittelevä opas, joka toimii sekä ohjeena vanhemmille että työvälineenä työntekijöille.

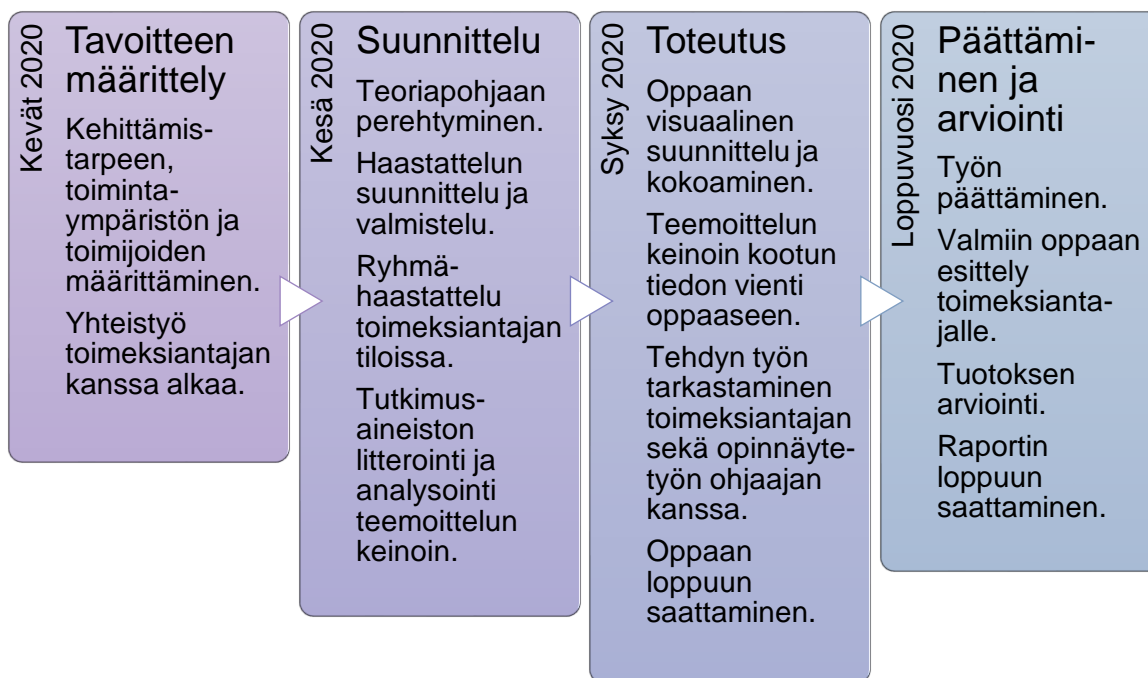
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

5.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallinen opinnäytetyö sijoittuu ammatilliseen ympäristöön, jossa se pyrkii opastamaan, ohjeistamaan tai esimerkiksi järjestelemään toimintaa työyhteisössä (Vilkka & Airaksinen 2003, 9). Toiminnallinen opinnäytetyö sisältää kaksi prosessia rakentuen työn toteuttamisen sekä kirjallisen raportin kokonaisuuksista. Sen tunnuspiirteitä ovat muun muassa sen ainutkertaisuus, uutuusarvo ja käytettävyys. (Salonen 2013, 13, 25.) Työn tuloksena syntyy tuotos kuten esimerkiksi ohjekirja tai opas. Oppaan suunnittelussa on otettava erityisesti huomioon sen käyttötarkoitus ja kohderyhmä. On esimerkiksi tiedettävä, onko opas tarkoitettu ammattilaisten vai asiakkaiden käyttöön. Raportti on opinnäytetyön julkinen asiakirja, jonka on tuotava selkeästi esille tutkimusmenetelmät, perustelut niiden valinnalle sekä työn tuotoksen arviointi. (Salonen 2013, 25; Vilkka & Airaksinen 2003, 9,65,67,129.) Raportin on oltava kattavasti kuvattu, jotta ulkopuolinen taho halutesaan kykenee jäljittelemään työn vaiheet raportin kuvauksen perusteella (Salonen 2012, 25).

Salonen (2012, 26) kuvailee toiminnallisen opinnäytetyön prosessin kehittämisaamasta vahvistavaksi. Työn tekijän kehittämisaaminen ja ajattelu edistyvät muodostaen erilaisien hankkeiden työstötavan, joka on työn tekijän käytettävissä myös myöhemmin työelämässä. Opinnäytetyön aiheen tulisi olla motivoiva ja kiinnostava, ammatillisesti tekijäänsä kehittävä sekä työyhteisökumppanille houkutteleva. Työn tulisi osoittaa mahdollisimman kattavasti tekijänsä kartuttama osaaminen aiheen alueella. (Vilkka & Airaksinen 2003, 23-26.) Toiminnallisen opinnäytetyön tunnuspiirteisiin kuuluu sen vuorovaikutuksellisuus kanssatoimijoiden ja yhteistyötahojen kanssa (Salonen 2012, 26). Tätä opinnäytetyötä on tehty dialogissa toimeksiantajan kanssa eri valintoja pohtien ja työn etenemistä arvioiden.

Toiminnallinen opinnäytetyö tukeutuu työn etenemistä kuvaavaan malliin. Tämän opinnäytetyön etenemisen pohjana käytettiin lineaarista mallia. Linearisessa mallissa työ alkaa tavoitteen määrittelystä siirtyen suunnittelun ja toteutuksen kautta työn päättämiseen ja arviointiin. (Salonen 2012, 26; Toikko & Rantanen 2009, 64.) Lineaarista mallia mukailten tehtiin oppaan tuottamisen prosessikaavio (kuvio 1).

Kuvio 1. Oppaan tuottamisen prosessikaavio (mukaillen Toikko & Rantanen 2009, 64).

Tavoitteen määrittely on lineaarisen mallin ensimmäinen vaihe, joka ohjaa työn suunnan määrittelemällä kehittämistarpeen, toimintaympäristön ja mukana olevat toimijat. Toimijoita voidaan katsoa olevan kaikki, joita toiminta jollain tavalla koskettaa. On pohdittava mitä toimenpiteitä ja osallistumista eri toimijoilta tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan, sekä käytävä läpi aiheen selkeä rajaaminen ja kirkastaminen. (Toikko & Rantanen 2009, 58; Salonen 2013, 17.) Valitun aiheen selkiytyessä keskusteltiin toimeksiantajan kanssa oppaan käyttötarkoituksesta, sisällöstä ja sen rajaamisesta, toimijoiden tehtävistä ja vastuista, sekä tutkimuksen tiedonkeruun metodeista ja aikataulusta.

5.2 Oppaan suunnittelu

Lineaarisen mallin suunnittelun vaiheessa opinnäytetyön tekijä laatii opinnäytetyön suunnitelman, joka sisältää työn tavoitteen, ympäristön, vaiheet, muut toimijat, sekä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmät (Salonen 2013, 15,17). Suunnitelman avulla voidaan hahmottaa työn kokonaisuus, ja sen tehtävä on työskentelyä sekä sen kriittisiä vaiheita jäsentäen luoda perusta onnistumiselle. Ilman huolellista ja riittävän selkeää suunnitelmaa työn lopputuloksen ennakoiminen vaikeutuu. (Kettunen 2009, 54.)

Merkittävässä tehtävässä opinnäytetyön prosessissa on sen tietoperusta, jossa aihealueen tutkimukset, teoriat ja käsitteet on kyettävä ottamaan käyttöön omassa kehittämis-

työssä. Lähdeaineistoon on perehdyttävä kattavasti ja sitä tulee tarkastella kriittisesti. Tietoperustassa hyödynnetty lähdeaineisto on tarkoituksenmukaisesti valikoitava tekijänsä ammatillisen koulutuksen ja auktoriteetin, aineiston kohtuullisen tuoreen iän, sekä esimerkiksi tutkimusaineiston laadun mukaan. (Vilkka & Airaksinen 2003, 42-43,72.) Tämän opinnäytetyön tiedonhaussa on käytetty kohdennettua hakusanastoa. Käytetyt tietolähteet ovat laadun varmistamiseksi alansa tunnettujen asiantuntijoiden laatimia sekä tuoreimman informaation saavuttamiseksi iältään riittävän uusia. Lisäksi toissijaisia lähteitä on pyritty tiedon muokkaantumisen tai jopa vääristymisen ehkäisemiseksi välttämään. Tieto on valikoitu siten, että sen soveltuvuus tämän toiminnallisen opinnäytetyön perustana olisi tarkoitusta ja tavoitetta palveleva.

Toiminnallisen opinnäytetyön toteuttamiseen sisältyy tutkimuksellinen selvitys, joka on tuotokseen tarvittavan sisällön hankinnan keino. Tämän opinnäytetyön suunnittelussa käytettiin laadullista tutkimusmenetelmää ja aineistonkeruu toteutettiin ryhmähaastattelun keinoin. Laadulliset tutkimusmenetelmät tavoittelevat kokonaisvaltaista kirjoittamattoman, toiminnan taustalla vaikuttavan ilmiön, tiedon, käsityksien, tai ihanteiden ymmärtämistä. (Vilkka & Airaksinen 2003, 56,63.)

Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (2009, 207-208; Hirsjärvi & Hurme 2009, 42) esittävät tutkimushaastattelun systemaattisena menetelmänä kerätä luotettavaa tietoa päämäärähakuisesti. Haastateltavat ovat tarkoituksenmukaisesti valittuja informanteja, joiden kokemus ja kuvaus tutkimuksen aiheesta pyritään laajasti rekonstruoimaan (Hirsjärvi & Hurme 2009, 46; Tuomi & Sarajärvi 2018, 98). Menetelmä valikoitui, koska sen avulla on mahdollista kerätä oppaan sisällölle merkittävää ja kokonaisvaltaista tietoa kooten sitä aiheen suhteen kokemusta omaavilta työntekijöiltä (Vilkka & Airaksinen 2003, 63; Kananen 2008, 38).

Haastattelu tutkimusmetodina on erityisen hyödyllinen silloin, kun tavoitteena on kartoittaa laajempaa ja syvempää tietoa sellaisesta aiheesta, joka on vähemmän kartoitettu, luonteeltaan tunteita herättävä, emotionaalinen tai arka. Haastateltavat ovat aktiivisessa ja merkityksiä antavassa asemassa eikä heidän vastauksiaan ja kerätyn aineiston suuntaa voida etukäteen tietää. Tutkimushaastattelulle ominainen joustavuus korostuu haastattelijan ollessa suorassa vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, jolloin syventävien ja tarkentavien kysymysten esittäminen on mahdollista jo esille nousseen tiedon selventämiseksi. (Hirsjärvi ym. 2009, 204; Hirsjärvi & Hurme 2009b, 35.)

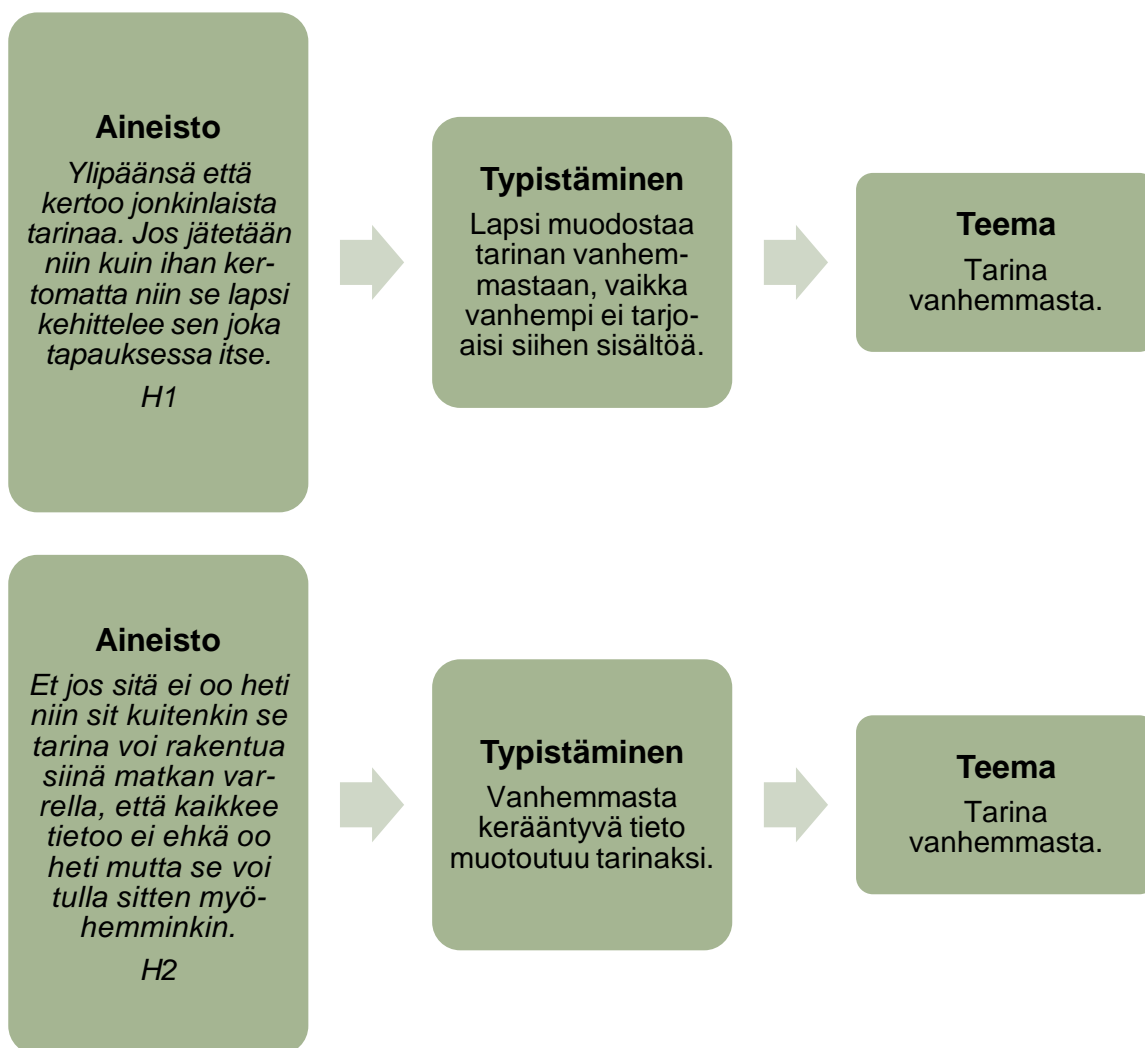
Ryhmähaastatteluun valikoitui kolme ltu-projektin työntekijää tarkoituksenmukaisesti siten, että olisi mahdollista kerätä kohdennettua, oppaan rakentamisen kannalta olennaista tietoa. Kokeneiden työntekijöiden tieto, näkemykset ja kuvaukset heidän kokemuksistaan

ohjaavat tutkimusta suuntaan, joka on työn tavoitteen kannalta olennainen. (Kananen 2008, 37.) Ryhmähaastattelu tutkimusmenetelmänä mahdollistaa keskustelunomaisen haastattelun, jossa toisen haastateltavan antaman tiedon täydentäminen, sekä muistinvaraisten asioiden yhdessä mieleen palauttaminen voi olla välitöntä (Hirsjärvi ym. 2009, 210-211). Ryhmämuotoisen tutkimushaastattelun etuna on sen nopeus ja tehokkuus. Yhden haastattelun aikana saadaan kerättyä tietoa usealta haastateltavalta. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 63). Yhtenä merkittävänä tutkimustapaa määrittävänä tekijänä oli toimeksiantajan näkemys ryhmämuotoisen haastattelun sopivuudesta tämän tutkimuksen metodina. Se koettiin ajankäytön suhteen tehokkaana ja haastateltavat voisivat tarvittaessa täydentää toistensa antamia vastauksia. Lisäksi haastatteluun osallistuvat haastateltavat olivat myönteisiä ryhmähaastattelua kohtaan.

Tutkimushaastattelun suunnitteluvaiheessa kysymyksiä laadittaessa otetaan kantaa hypoteesien muodostamiseen. Aiempaan tutkimustietoon sekä teoreettiseen pohjaan nojautuvat hypoteesit tutkittavasta asiasta ohjaavat kysymysten suunnittelua ja valikoitumista. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 66.) Haastattelu koostui viidestä avoimesta kysymyksestä (liite 1), jotka sisällöltään nousivat opinnäytetyön teoreettisesta tietopohjasta. Kysymyksiä laadittaessa keskityttiin huomioimaan tämän tutkimuksen tarkoitus, ja ne valikoitiin siten että ne olisivat tavoitteeseen peilaten olennaisia ja merkittäviä oppaan sisältöön tarvittavan tiedon kokoamiseksi.

Ryhmähaastattelu pidettiin Tampereen Nuorten naisten kristillisen yhdistyksen Itu-perhetyön tiloissa. Ennen haastattelun aloitusta osallistujille selvitettiin tutkimuksen tarkoitus sekä tutkimushaastattelun tallennus-, käsittely- ja dokumentointimetodit. Lisäksi sovitettiin haastattelun puheenvuorojen jakautumisesta ja kaikkien osapuolten mahdollisuudesta vapaasti täydentää toisen puheenvuorossa esiinnousseita asioita. Haastattelu äänitettiin kahdella tallentavalla laitteella ja sen kesto oli 67 minuuttia. Äänitys litteroitiin kaikkien paikallaolijoiden osalta sanatarkasti kahden päivän kuluessa haastattelusta. Litteroitua aineistoa syntyi kolmetoista sivua fontilla 11 ja rivivälillä 1,08.

Litterointi on aineiston analysoinnin esityön vaihe, jolla pyritään tiedon järjestämiseen. Analysointi on tutkimuksen ydinvaihe, johon tutkimusta aloittaessa on pyritty, ja jossa selviää, minkälaisia vastauksia tutkimuksen kysymyksiin on saatu. (Hirsjärvi ym. 2009, 221-222.) Kun ryhmähaastattelun aineisto oli saatettu tekstimuotoon, alkoi sen analysointi teemoittelun keinoin. Teemoittelu on tutkimustyössä käytetty analysoinnin menetelmä, jossa aineistosta etsitään sellaista sisältöä eli teemoja, jotka nousevat esiin useita kertoja (Hirsjärvi & Hurme 2009, 185). Kuvio 2 esittää kaksi esimerkkiä tämän tutkimusaineiston yhden teeman muodostumisesta.

Kuvio 2. Teemoittelun keinoin tehty tiedon typistäminen ja teeman muodostuminen.

Analysointiin ryhtyessä pyrittiin tarkoituksenmukaisesti jättämään huomiotta ennakkokäsitykset ja -odotukset tutkimushaastattelun aineistoa käsitellessä. Analysoidessa on järjestelmällisesti kuljetettu yksi teema kerrallaan koko aineiston läpi. Keskittymällä vain kyseiseen teemaan on vältelty aineiston ymmärtämistä jostakin tietystä näkökulmasta.

5.3 Oppaan toteutus

Suunnitteluvaiheen päätteeksi käynnistyy työn toteutusvaihe (Kettunen 2009, 156). Käytännön toteutuksen vaiheessa syntyy jotakin konkreettista, jossa valmistetaan suunnitelman mukainen tuotos (Salonen 2013, 18; Toikko & Rantanen 2009, 65). Salonen (2013, 18-19) käyttää toteutusvaiheesta myös nimeä työstövaihe ja toimeenpano, jossa aktiivisesti työskennellään kohti tuotosta. Tässä vaiheessa realisoituvat kaikki osat, toimijat, materiaalit, tutkimusaineisto ja dokumentointimetodit, jotka prosessissa ovat olleet muka-

na. Työn tekijälle vaihe on sekä haastava ja vaativa, että myös kehittävä, sillä se edellyttää monien ammatillisten valmiuksien kehittymistä. Tuotoksen vaiheessa saatu palaute, tuki ja ohjaus ovat merkittävässä roolissa tavoitteen saavuttamisessa.

Oppaan kokoamisen kokonaisuudessa on huomioitava useita osa-alueita varsinaisen tietosisällön lisäksi. Hyvän toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena syntynyt opas on asianmukainen, helppolukuinen sekä visuaalisesti miellyttävä (Vilkkä & Airaksinen 2003, 51-53,151). Toimivan ja asianmukaisen, informaatiota siirtävän oppaan valmistamisessa on huomioitava useita asioita. Opas tehdään lukijaa varten, jolloin kohderyhmä on tunnistettava ja huomioitava. (Uimonen 2005, 212-213.) Opinnäytetyön tuotoksena syntyvä opas on tarkoitettu ammattihenkilöiden työvälineeksi, mutta erityisesti asiakasta opastamaan. Tämän vuoksi suunnittelussa on huomioitu kohderyhmänä asiakas.

Asiakkaan ohjaamiseen suunnatun tekstin tulisi olla ymmärrettävä, kattava, sekä käytännön toimintaan kannustava. Hyvässä kokonaisuudessa huomioidaan eri asioiden ja aiheiden esittämisjärjestys, jotta rakenne etenee loogisesti asiasta seuraavaan siirtyen valitun juonen mukaisesti. (Hyvärinen 2005.) Esittämisjärjestyksessä on huomioitava lukijan näkökulmasta selkeys, ymmärrettävyys ja kiinnostavuus. Tämä edellyttää myös tekstin edetessä lukijan mieleen mahdollisesti nousevien kysymysten ennakoimista ja pohtimista. (Uimonen 2005, 225-226.) Oppaan asiasisältö on koottu juonellisesti aloittamalla asian merkityksen ja siihen kohdistuvan toiminnan esittelemisellä. Seuraavaksi nostetaan esille mitä kannattaa välttää sekä mikä voi tukea onnistumista.

Tietynlaiseen toimintaan tai toimintatapaan ohjaamista tehostaa asian perusteleminen. Kuten tämän oppaan aihepiirissä, perustelemisen merkitys korostuu erityisesti silloin kuin toiminta vaatii enemmän ponnistelua tai voimia. Perusteluja kannattaa esittää säännöllisesti tekstin edetessä eikä ainoastaan esimerkiksi oppaan alussa. (Hyvärinen 2005.) Myös konkreettisten asioiden esittäminen on tehokasta ja lisää tekstin kiinnostavuutta tuoden vaihtelua informaation vastaanottamisessa. Konkretia voi olla esimerkiksi tarkan yksityiskohdan kuvaus tai selkeän esimerkin esittäminen. Tekstin ei tarvitse tavoitella opettavaa otetta, vaan se voi säilyttää olla esimerkiksi lukijalle uusia näkökulmia antava, innostava ja ajatuksia herättävä. (Uimonen 2005, 210,237.) Oppaan sisältö on koottu ohjeita antaen ja niitä perustellen, sekä konkreettisilla esimerkeillä selventäen.

Asiakkaiden käytettäväksi tulevan oppaan on oltava sanastoltaan ja lauserakenteiltaan helposti ymmärrettävää yleiskieltä, jossa asiantuntijakieltä ja ammattitermistöä tulisi mahdollisuuksien mukaan esittää yleiskielen keinoin. Turhan laaja asian esittäminen ei ole lukijaystävällinen. Sisältöä on hyvä karsia pohtien mikä on lukijalle kiinnostavaa, tarpeellista, sekä tarkoitusta edesauttavaa (Hyvärinen 2005; Uimonen 2005, 222-223,228). Kie-

liopilliset oikeinkirjoitustaidot ja huolellisesti laadittu teksti lisäävät asian uskottavuutta, kun taas kielioppivirheet ja epäselvä teksti saattavat saada lukijan epäilemään jopa kirjoittajan ammattitaitoa. Lisäksi kohderyhmä huomioiden on syytä pohtia käyttääkö tekstissä passiivia, verbin aktiivimuotoa vai suoraa kehotusta. Liian kohtelias ja yleistä toimintaa kuvaava tapa ei ole yhtä uhkaava kuin suora kehotus, mutta se saattaa vaikuttaa myös ohjaamisen tehokkuuteen. (Hyvärinen 2005; Uimonen 2005, 254.) Oppaassa pyrittiin esittämään asia toimeksiantajan arvot ja lähestymistapa huomioiden yleiskielellä selkeästi, laajaa taustatiedon esittelyä välttäen.

Asianmukainen ulkoasu ei tarkoita ainoastaan visuaalista miellyttävyyttä, vaan se on myös helppolukuisuutta ja ymmärtävyyttä tukeva (Hyvärinen 2005). On selvitettävä toimeksiantajan toiveet tuotoksen visuaalisuudesta, esimerkiksi käyttämällä heidän logoaan tai heihin selkeästi liitettävää fonttia (Vilkkä & Airaksinen 2003, 53). Oppaan etu- ja takakanteen toteutettiin toimeksiantajan toiveesta heidän muun materiaalin kanssa yhdenmukainen visuaalinen ilme. Tieto-osuus on tarkoituksenmukaisesti selkeä ja asiallinen, eikä se sisällä koristekuvia.

Visuaalisuus ei tarkoita ainoastaan kuvia tai värejä, vaan myös typografiaa, eli tekstin painoasua kokonaisuudessaan. Kaiken tämän huolellisesti laadittu johdonmukaisuus vaikuttaa oppaan informaation kulkemiseen. (Söderlund 2005, 271, 285.) Leipätekstin koko tulisi olla riittävän suuri, kirjaintyypistä riippuen 10-12 pistettä, jotta lukeminen ei vaikeudu. (Itkonen 2012, 81.) Tähän oppaaseen valikoitu kirjasintyyppi on paperimuotoisessa asiain tekstiin sopiva Bookman Old Style koossa 11 (Söderlund 2005, 286). Lisäksi on huomioitu, että otsikoiden tulee kertoa selkeästi tekstissä käsiteltävien asioiden aihe, mielellään kysymys- tai väittämämuodossa. Samoin kuin väliotsikoiden alle kerätyn tiedon, myös yksittäisiin kappaleisiin valitun tiedon tulisi olla yhteensopivaa ja kohdennetusti valikoitua. (Hyvärinen 2005.)

Taiton suhteen on kiinnitettävä huomiota marginaaleihin. Oppaaseen visuaalisesti sopiva marginaalien suhde on saatu määrittelemällä ensin ylämarginaali, sitten hieman suurempi ulkosivun marginaali, tarkistaen että alamarginaali on marginaaleista suurin. Tämä estää tekstipinnan visuaalisen vajoamisen alaspäin. Kapeimmaksi tulisi jäädä sisäsivun marginaali. (Itkonen 2012, 104.) Huomioitavaa tämän oppaan typografian, kuten esimerkiksi marginaalien määrittelyssä, on sen kirjallinen muoto, jossa lukija ei tarkastele ainoastaan yhtä sivua kerrallaan vaan myös kokonaista aukeamaa. Lisäksi olennaisena oppaan konkreettisen materiaalin suunnittelua ohjaavana elementtinä oli tavoite sen vaivattomasta monistamisesta. Tämä tarkoittaa mahdollisuutta tulostaa lisää oppaita ilman tarvetta

ammattimaiselle painotyölle, sekä oppaan visuaalista toimivuutta ja helppolukuisuutta sekä värillisenä että mustavalkoisena tulosteena.

Kokonaisuudessaan valmis opas löytyy liitteistä (liite 2). Tuotoksena syntynyt opas on kolmen A4 kokoisen paperiarkin tuloste, jossa arkit taitetaan puoliksi ja asetetaan sisäkäin, muodostaen kansi- ja takalehti mukaan lukien kokonaisuudessaan 12 sivuisen A5 paperiarkin kokoisen oppaan. Oppaan kansilehdessä on oppaan nimi, Miten kertoa lapselle toisesta vanhemmasta, sekä toimeksiantajan oman kukkakuvioinnin lisäksi Iltu-perhetyön logo, jotta se olisi selkeästi liitettävissä toimeksiantajaan. Oppaan takakannessa on kansilehden tavoin toimeksiantajaan yhdistettävä kukkakuviointi, sekä Tampereen Nuorten naisten kristillisen yhdistyksen virallinen logo. Kansilehteä seuraavalla sivulla esitellään oppaan sisältö. Näiden lisäksi sivulla esitellään oppaan käyttötarkoitus, sekä mainitaan oppaan tuottamisesta osana opinnäytetyötä.

Ryhmähaastattelun tutkimusaineistosta nousi esiin se tieto, joka oppaaseen vietiin jotta sen mahdollisimman suuri käytettävyys voitaisiin varmistaa. Esiinnousseet teemat esiintyivät suunnitellusti useita kertoja oppaan eri osioissa. Oppaan osiot jaettiin otsikoiksi seuraavasti:

Lapsi kaipaa tietoa omasta vanhemmastaan

Yksi esiinnousseista teemoista on tarina, jonka lapsi muodostaa vanhemmastaan. Osiossa kuvaillaan selkeän ja toimivan tarinan tärkeyttä, jotta lapselle syntyisi mielikuva omasta vanhemmastaan silloinkin, kun tämä on vain vähän tai ei lainkaan läsnä lapsen elämässä. Jonkinlainen tarina vanhemmasta syntyy joka tapauksessa, ja aikuisen tehtävä on olla tukena myönteisen tarinan muodostamisessa. Osiossa kuvaillaan esimerkkien keinoin, miten ja mitä tietoa voi kerätä, sekä kuinka tiedon voi lasta varten koota konkreettiseen muotoon, jota lapsi voi itse tarkastella. Osiossa esiintyy myös toinen teema, lapsen ikä- ja kehitystason huomiointi vanhemmasta puhuttaessa. Lapselle ohjataan kertomaan rehellisesti ja riittävästi toisesta vanhemmasta, mutta kuitenkin lapsen ikä ja ymmärryksen taso huomioiden. Hyvin vakavista asioista ohjataan kertomaan vaihe vaiheelta lapsen kasvun myötä tarinaa täydentäen.

Mitä kertoa lapselle

Toinen osio avaa myönteisen korostamisen teemaa, sekä vanhemman sitoutumattomuuden teemaa. Vanhemman hyviä piirteitä kannattaa korostaa, sillä toisesta vanhemmasta positiivisesti puhuminen tukee lapsen kehitystä. Esimerkein kuvaillaan mitä nämä myönteiset tai neutraalit asiat voisivat olla, sekä mitä kertoa silloin kun ei itse tiedä toisesta vanhemmasta mitään. Lisäksi tuodaan esiin se, että lapsen on tärkeää saada tietoonsa,

etteivät syyt vanhemman sitoutumattomuuteen johdu lapsesta itsestään. Osio sivuaa myös kanava aikuisen tunteille teemaa, kuvaillen vanhemman omien negatiivisten tunteiden sivuuttamista silloin kun lapselle puhutaan toisesta vanhemmasta.

Suojele lasta tarpeettomalta tiedolta

Negatiiviselta tiedolta suojaamisen teema nousee monin tavoin esiin kolmannessa osiossa. Toista vanhempaa ei tulisi nimitellä, tai millään tavoin leimata negatiivisesti lapsen kuullen. Oma vanhempi on lapselle henkilökohtainen, omia juuria ja identiteettiä koskettava asia. Toimintaan ohjaamista vahvistaen myös myönteisen korostamisen teema mainitaan tässä osiossa. Ikä- ja kehitystason huomioimisen, sekä vanhemman sitoutumattomuuden teemat näyttäytyvät myös, ohjaten oikea-aikaiseen lapselle kerrottavan tiedon antamiseen, sekä vanhemman sitoutumattomuuden syiden merkityksen korostamiseen. Lapsi ei voi mitenkään vaikuttaa aikuisen vanhemmuuteen sitoutumisessa. Lisäksi sivutaan kanava aikuisen tunteille teemaa, korostaen että asioita tulisi lapsen läsnä ollessa käsitellä juuri lapsen näkökulmasta käsin.

Lapsi muodostaa oman mielikuvan vanhemmastaan

Lapsen oma mielikuva on teema, joka nousee selkeästi esiin tutkimusaineistossa. Lapsella saa olla oma mielikuva omasta vanhemmasta, ja se saa olla täysin erilainen kuin aikuisen mielikuva. Nämä kaksi mielikuvaa saattavat olla hyvinkin ristiriidassa keskenään. Lisäksi esiintyy myönteisen korostamisen teema ja kanava aikuisen tunteille teema, ohjaten aikuista vaalimaan lapsen myönteisiä ajatuksia toisesta vanhemmasta, sen sijaan että niitä pyrittäisiin korjaamaan aikuisen mielikuvaa vastaavaksi.

Vanhemman omien tunteiden käsitteleminen

Osion keskeinen teema on kanava aikuisen tunteille. Aikuisella on oikeus tuntea niitä tunteita mitä hänellä on, sekä ajatella toisesta aikuisesta juuri niin kuin hän ajattelee. Voimakkaat negatiiviset pettymyksen ja vihan tunteet ohjataan purkamaan toisen aikuisen tukemana. Osiossa informoidaan erilaisista palveluista, joissa näitä asioita on hyödyllistä käydä käsittelemässä, jotta lapsi ei olisi aikuisen tunteiden ja ajatusten purkautumisen kanavana. Esimerkkejä tuesta tunteiden käsittelyyn ohjataan katsomaan oppaan lopusta.

Meidän perhe on hyvä näin

Osiossa avataan lapsen positiivisen tulevaisuuden näkymän, sekä verkoston kasvattamisen teemoja. Lapsen on hyvä saada kokemuksia ja elämyksiä monenlaisista perheistä ja erilaisista ihmisistä, sekä tuntea että hänen perheensä on hyvä juuri näin. Lisäksi nostetaan esiin myös kanava aikuisen tunteille teemaa, sekä vanhemman sitoutumattomuuden

teemaa. Mainitaan vanhemman oma myönteinen suhtautuminen omaan perheeseen, ja sen mahdollisuus tukea lapsen myönteistä mielikuvaa perheestään, tulevaisuudestaan ja omista mahdollisuuksistaan. Aikuisen olisi hyvä olla myötätuntoinen myös itseään kohtaan, sekä nähdä syyt toisen vanhemman sitoutumattomuudelle tästä itsestään juontuvina.

Lapsiperheiden palveluita

Oppaan päättää lista eri palveluista ja toimijoista, jotka voivat olla apuna perheen verkoston kasvattamisen teeman, sekä kanava aikuisen tunteille teeman alueilla. Lapsen elämässä on hyvä olla riittävästi läheisiä aikuisia, ja mikäli perheen läheisverkosto on kovin pieni, saattaisi lapsi hyötyä esimerkiksi tukiperheestä, isosisarus- tai mieskaveritoiminnasta. Myös muun muassa avoin kerhotoiminta tarjoaa mukavaa sisältöä lapsiperheen arkeen. Lisäksi listassa mainitaan eri palveluita ja tahoja, joista vanhempi voi hakea tukea ja ohjausta omien ajatuksien ja tunteiden käsittelyyn.

5.4 Oppaan arviointi

Lineaarisen mallin viimeisenä vaiheena on työn päättäminen ja arviointi. Opinnäytetyöhön käytettävä aika on rajallinen ja sen aikataulu on suunnitelmassa määritelty. Työskentely on päätettävä suunnitelman mukaisesti, vaikka työn aikana olisi noussut uusia tarpeita ja ideoita tarvittavista töistä. (Toikko & Rantanen 2009, 65; Kettunen 2009, 181-182; Pelin 2009, 355-356.) Opinnäytetyön tuotos on viimeistelty ja se annetaan toimeksiantajan hyväksyttäväksi ja arvioitavaksi (Pelin 2009, 357). Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksen arvioi työn toimeksiantaja (Salonen 2013, 18-19).

Keskeisiä oppaan arvioinnin kohteita ovat sen ulkoasu, luettavuus, sekä vastaako se tarkoitustaan. Arviointi saatiin toimeksiantajalta sähköpostitse. Toimeksiantaja arvioi oppaan ulkoasun olevan selkeä. Toimeksiantajan toiveiden mukainen kuviointi sekä yhdistyksen logot lisäävät helppoa tunnistettavuutta, sekä yhdenmukaisuutta yhdistyksen muiden materiaalien kanssa. Toimeksiantaja arvioi oppaan olevan helppolukuinen ja siitä on sisällysluettelon ansiosta helposti havaittavissa mitä tietoa se sisältää ja miltä sivuilta asiat löytyvät. Kirjoitusasu on selkeä ja asiallinen, mutta myös riittävän lempeä. Sisällöltään opas vastaa tarkoitustaan, kooten kattavasti ja selkeästi tietoa aiheesta. Esimerkkilauseet arviointiin konkretisoivan hyvin, miten lapselle voi kertoa tai vastata eri asioista.

Toimeksiantaja arvioi oppaan sisällön vastaavan selkeästi ja kattavasti tutkimushaastattelussa esiin nousseita teemoja. Asiasisällön koettiin olevan asianmukaista ja luotettavaa. Toimeksiantaja arvioi oppaan olevan todella hyvä lisä heidän työskentelynsä välineeksi sekä hyvä opas jaettavaksi asiakkaille. Sen arvioidaan tulevan palvelemaan asiakaskun-

taa tarkoitustaan vastaavasti. Se voi antaa vanhemmille valmiuksia keskustella lapsen kanssa puuttuvasta vanhemmasta, ja lisäksi sen tarjoama tieto auttaa ymmärtämään asiaa lapsen näkökulmasta käsin.

6 YHTEENVETO

6.1 Eettisyys ja luotettavuus

Eettisesti kestävä tutkimusenteko edellyttää, että tutkija on ottanut vastuun hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta. Hyvät tieteelliset käytännöt merkitsevät tutkimustyössä huolellisuutta, rehellisyyttä, tarkkuutta sekä tutkimustoiminnalle ominaista avoimuutta.

Nämä näyttäytyvät tutkimuksen kaikissa vaiheissa, suunnittelussa, tutkimusmetodien käytössä, raportoinnissa sekä tulosten arvioinnissa. Lähdeviittaukset on merkittävä huolellisesti ja tarkasti siten, että alkuperäiselle tekijälle annetaan asianmukaisesti kunnia hänen tekemästään työstä. Myös ihmisarvon kunnioittamista käsittelevät eettiset kysymykset on huomioitava siten, että tutkimusluvut sekä mahdollisten tutkittavien suostumus tutkimukseen osallistumisesta on selvitettävä vastuullisesti ja asianmukaisesti. (TENK 2020; Hirsjärvi ym. 2009, 23,25.; Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry 2020, 14,18,23)

Opinnäytetyön aloitusvaiheessa toimeksiantajan kanssa tehtiin toimeksiantosopimus. Tutkimushaastatteluun osallistuminen oli kaikkien osalta täysin vapaaehtoista, ja ennen haastattelua kaikille osallistujille selvitettiin tutkimuksen kulku, tarkoitus ja tavoite. Lisäksi annettiin tiedoksi aineiston tallennus- ja analysointimenetelmät, sekä haastattelun äänitallenteen ja siitä litteroidun tekstin asianmukainen hävittäminen tutkimuksen päätteeksi.

Tutkimuseettiset kysymykset korostuvat laadullisin tutkimusmenetelmin tehdyissä tutkimusmetodeissa, erityisesti vapaamuotoisemmissa, arkisen vuorovaikutustilanteen kaltaisissa tiedonkeruun keinoissa. Lisäksi eettisten ongelmien ennakoiminen ja niihin varautuminen voi vaikeutua. Laadullisissa tutkimusmetodeissa on kaksi ääripäätä, joista toisessa toiminnan eri vaiheissa pyritään strategisesti suorittamaan ja ratkaisemaan työn eettiset kysymykset riittävällä tavalla. Toisessa ääripäässä etiikka on metodologinen, työn kaikkia valintoja ohjaava tekijä. Eettisesti kestävässä tutkimuksessa tutkijan eettinen sitoutuneisuus ohjaa häntä panostamaan tutkimustyön laadukkuuteen työn kaikissa vaiheissa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 147,149-151,153; Kuula 2006, 21).

Tutkimustyön laadukkaalla toteuttamisella on sen luotettavuutta ja uskottavuutta vahvista merkitys. Tutkimushaastattelun luotettavuuteen vaikuttavat useat tekijät. Luotettavuuden lisäämiseksi on tehty huolelliset esivalmistelut, kuten haastattelun suunnitteleminen ja siihen valmistautuminen. Äänitallenteen hyvä laatu on otettu huomioon käyttämällä kahta tarkasti tallentavaa laitetta, ja aineiston luotettavuus on pyritty varmistamaan haastattelua nopeasti seuraavalla, säännönmukaisesti ja tasalaatuisesti tehdyllä litteroinnilla. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 184-185.)

Tutkimustyössä reliabelius tarkoittaa samaan tulokseen pääymistä. Jos samanlaisia tutkimuksia tehtäisiin kaksi, kaksi arvioitsijaa päätyisi samassa tutkimuksessa samaan tulokseen, tai kahdella rinnakkain suoritettulla tutkimuksella saavutettaisiin sama tulos. Käytännössä tämänkaltaisten vaatimusten saavuttaminen on jopa laadukkaasti suorite-
tuissa laadullisissa tutkimusmenetelmissä vaikeaa, sen sijaan tulosten eroja voidaan tarkastella seurauksina luonnollisesti muuttuneista tilanteista ja olosuhteista. Reliaabeliuskerrointa voisi arvioida kahden tutkijan dialogissa saavuttamalla konsensuksella tutkimuksen tuloksesta, johon lisäarvoa voisi tuoda myös tutkittavan osallistuminen konsensuksen muodostumiseen. (Hirsjärvi 2009 & Hurme, 186.)

Luotettavuutta arvioitaessa on tarkasteltava myös työssä käytettyjä lähteitä ja niiden vastuuta suhteessa aiheeseen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 183). Selkeästi rajatun vastavuuden lisäksi teoreettisen lähdeaineiston korkeatasoisuutta ja luotettavuutta on arvioitu erityisesti tekijän asiantuntijuuden sekä aineiston tuoreuden perusteella.

Tutkimustyössä on huomioitava myös tutkijan puolueettomuus. Laadullisissa tutkimusmetodeissa tutkija on tutkimuksen väline, tulkitsija ja tutkimusasetelman rakentaja, joten täydellinen puolueettomuus ei ole saavutettavissa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 160.) Puutteellisuus ja harhaanjohtaminen työn raportoinnissa on tieteelliselle tutkimukselle asetettujen vaatimuksien vastaista (Hirsjärvi ym. 2009, 26). Työssä on tavoiteltu eettisesti kestävä otetta ja läpinäkyvyyttä sen kaikissa vaiheissa. Työn raportointi on laadittu huolellisesti, prosessin eri vaiheet, menetelmät, sekä perustelut niiden valinnalle kattavasti kirjaten. Tutkimukseen osaa ottavien anonymiteetin suojaaminen tutkimuksen julkaisussa voi eri tilanteista johtuen olla haasteellista (Kuula 2006, 201,205). Tutkimusaineiston analysoinnin esittelemistä esimerkiksi sitaatein, on tarkoituksenmukaisesti pyritty työn raportissa rajaamaan johtuen toimeksiantajan taustaorganisaation rakenteesta aiheutuvasta tutkimukseen osallistuneiden haastateltavien mahdollisesta tunnistettavuudesta.

6.2 Arviointi

Opinnäytetyön tavoitteena on ollut koota toimeksiantajalle heidän työskentelyään tukeva opas. Opas vastaa sisällöltään heidän tarpeitaan ja toiveitaan. Itu-perhetyön työntekijät voivat antaa oppaan ohjeeksi aihetta pohtivalle asiakkaalle, sekä halutessaan käyttää opasta esimerkiksi puheeksi ottamisen työvälineenä, tai hyödyntää sitä muun muassa osana tietyn teeman alustamista. Opas voi toimia ajatuksia herättävänä, lapsilähtöiseen näkökulmaan vievänä materiaalina, joka voi osaltaan tukea Itu-perhetyön asiakaslähtöistä, äitejä tukevaa ja lasten hyvinvointiin tähtäävää työskentelyä.

Opinnäytetyön tarkoituksen mukaisesti opas voi vahvistaa lapsen toisesta vanhemmasta puhumisen merkitystä, sekä vahvistaa valmiuksia kertoa vanhemmasta lapselle hänen myönteistä kasvuun ja kehitystään tukevalla tavalla. Esimerkiksi esittelemällä mitä lapselle kannattaa kertoa, ja minkälaiselta vanhempaa koskevalta tiedolta tai asenteilta lasta olisi hyvä suojata. Oppaan myötä ne ltu-perhetyön asiakkaat, jotka toivovat neuvoja toisesta vanhemmasta lapselle kertomiseen, voivat löytää uusia näkökulmia ja ideoita asian käsittelemiseen. Opas voi johdatella tarkastelemaan eri tilanteissa esiin nousevaa toisen vanhemman käsittelyä lähtökohtaisesti lapsen näkökulmasta, sekä rohkaista aikuista pohtimaan ja refleктоimaan omia toiseen vanhempaa kohdistuvia ajatuksiaan ja tunteitaan, sekä niiden yhteyttä lapsen mielikuvien muodostumiseen.

Oppaan koonnissa pyrittiin huomioimaan perheiden tilanteiden moninaisuus. Oppaaseen vietävän sisällön rajaamisessa ja kirjoitusasussa on tavoiteltu riittävän neutraalia otetta, jättämällä esimerkiksi sukupuolen kuvaamisen pois, jotta se ei ota kantaa siihen, kumpi vanhemmista on läsnä ja kumpi on enemmän poissaoleva. Vaikka ensisijaisena on ollut oppaan soveltuminen toimeksiantajan asiakasryhmän käyttöön, on opasta mahdollista hyödyntää asiaa sivuavissakin tilanteissa, esimerkiksi itsellisten vanhempien kertoessa lapselle tämän elämän alun vaiheista.

Tutkimusaiheeseen liittyy vahvasti vanhemmuus, sekä vanhempien käsitykset vanhemmuudesta. Vanhemmuudelle annettu arvo määrittelee myös lapsuuden arvon, ja sen ympärille rakentuu se, minkälaista vanhemmuus on ja miten vanhempi on läsnä lapsen elämässä (Tamminen 2004, 75, 147). Se mitä tietoa lapselle tuotetaan omasta puuttuvasta vanhemmasta, on yhteydessä lapsen mielikuvaan hänestä, joka saattaa olla vaikeiden tunteiden, kokemusten ja näkemysten sävyttämä. Vertaistuki, asiantunteva neuvonta sekä asianmukainen kanava omien tunteiden purkamiselle ovat merkittäviä suhteessa lapsen suojaamiseen kielteisiltä vaikutuksilta. (Koiso-Kanttila 2009, 170,173.) Pohdittavaksi jää kuinka hyvin eri palvelut ja toimijat vastaavat tämänkaltaiseen tuen ja ohjauksen tarpeeseen, ja hakeutuvatko vanhemmat näiden palveluiden piiriin.

Pohdintaa on herättänyt myös, mitä tukea on tarjolla miehille, jotka ovat tulleet isiksi vastoin omaa tahtoaan. Mikäli nainen miehen toiveen vastaisesti jatkaa raskautta, lapsi ja vanhemmuus konkretisoituvat riippumatta siitä onko mies halukas tai valmis isyyteen. Minkälaiset valmiudet vanhemmuuteen tarttumisessa on silloin, kun lasta ei itse ole halunnut tai suhde isyyteen on haastava esimerkiksi omien lapsuudenkokemusten vuoksi. Luottamus omiin vanhemmuuden taitoihin voi olla heikko ja huoli vanhempien elämäntilanteisiin liittyvistä vaikeuksista voi olla suuri. Myös tämänkaltaisiin tilanteisiin vastaava neuvonta, ohjaus ja vertaistuki voisivat olla hyödyllisiä. Tieto siitä, miten toiset samassa

tilanteessa olleet miehet ovat reagoineet, toimineet ja mitä siitä on seurannut, voisivat tukea vanhemmuuteen sitoutumisessa. Kuten Tamminen (2004, 147) kuvailee, merkittävää olisi tukea vanhempaa käsittämään oma arvonsa ja merkityksensä lapsen kiintymyksen kohteena.

Tutkimustyön päätösvaiheeseen ja arviointiin kuulu jatkotutkimusehdotusten esittäminen (Toikko & Rantanen 2009, 65). Kiinnostavaa olisi saada vanhemmilta kokemuksellista ja näkemyksellistä tietoa siitä, minkälaiset asiat ovat yhteydessä omasta lapsesta etäännyttämiseen tai jopa lapsen elämästä pois jättäytymiseen, ja olisiko jokin voinut ehkäistä sen tapahtumista. Tuotoksena syntynyt opas on tarkoitettu vain aikuisten, joko asiakkaan tai ammattilaisen käyttöön, joten työtä voisi jatkaa tekemällä tuotoksen, joka sopisi erityisesti lasten käyttöön. Se voisi sisältää esimerkiksi lapsen tarpeita ja kehitystasoa vastaavaa tietoa ja ajatuksia koskien oman vanhemman läsnäolon puuttumista tai vähäistä osallisuutta lapsen elämässä.

LÄHTEET

Aalto, I. & Kolehmainen, J. (toim.) 2004. Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset [viitattu: 8.11.2020]. Saatavissa: http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382

Haakana, L. & Hänninen, E. 2017. ”Pieni ja hento ote – siinä kaikki” Isättömyyden merkitys nuoren elämään [viitattu: 18.9.2020]. Seinäjoen Ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <https://core.ac.uk/download/pdf/84799886.pdf>

Hautamäki, A. 2005. Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa Sinkkonen, J. Kalland, M. (toim.) 2005. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: Werner Söderström osakeyhtiö, 13-66.

Heiti, J. 2017. Jari Sinkkonen: Isänpäivä pysyköön isänpäivänä. Kaksplus. [viitattu: 18.3.2020]. Saatavissa: <https://www.kaksplus.fi/taapero/jari-sinkkonen-isanpaiva-pysykoon-isanpaivana/>

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. 18. painos. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 18. painos. Helsinki: Tammi.

Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hyvärinen, R. 2005. Millainen on toimiva potilasohje? Hyvä kieliasu varmistaa sanoman perillemenon [viitattu 17.10.2020]. Lääketieteellinen aikakausikirja Duodecim. Numero 16. Saatavissa: <https://www.duodecimlehti.fi/duo95167>

Itkonen, M. 2012. Typografian käsikirja. Riika: Livonia Print.

Janhunen, T. & Pauni, R. 2020. Ilman toista vanhempaa kasvavien alakouluikäisten lasten vertaisryhmä. Ohjaajan opas [viitattu 17.9.2020]. Leija-hanke. YVPL ry. Saatavissa: <https://www.yvpl.fi/wp-content/uploads/2017/12/leija-opas-lastenryhma.printti.pdf>

Jokinen, S. 2008. Isänikävä. 4. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

- Kalland, M. 2011. Tuula Tamminen: Lapsen ja lapsuuden puolestapuhuja. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy, 287-290.
- Kananen, J. 2008. Kvali: kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kela. 2019. Ero perheessä [viitattu 18.3.2020]. Saatavissa: <https://www.kela.fi/ero-perheessa>
- Kettunen, S. 2009. Onnistu projektissa. Juva: WSOYpro Oy.
- Koiso-Kanttila, H. 2009. Lapselle on annettava mahdollisuus kokea molemmat vanhempansa arvokkaina. Teoksessa Jousmäki, A. & Kosonen, L. (toim.) Syytettynä isä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 169-182.
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kääriäinen, A. 2008. Ero haastaa vanhemmuuden. Helsinki: Libris Oy.
- Lahtiharju, V. 2009. Uutisessa: Isättömyys jättää aukon lapsen sisimpään [viitattu 17.9.2020]. Yleisradio Oy. Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-5737213>
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2019. Lapsi ja läheisen kuolema [viitattu 15.9.2020]. Saatavissa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/lapsi-ja-laheisen-kuolema/>
- Myllärniemi, J. 2010. Mieheksi ilman isää. Helsinki: Kirjapaja.
- Pelin, R. 2009. Projektihallinnan käsikirja. 6. uudistettu painos. Helsinki: Projektijohtaminen Risto Pelin.
- Rantala, J. 2016. Miten kertoa lapselle isästä, jota hän ei tunne? [viitattu: 10.9.2020]. Yleisradio Oy. Saatavissa: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2010/10/21/miten-kertoa-lapselle-isasta-jota-han-ei-tunne>
- Salonen, K. 2012. Kehittämistoiminnan konstruktivistinen malli. Teoksessa Hautala, T. Ojalehto, M. & Saarinen, J. (toim.) Työelämää kehittämässä. Ammattikorkeakoulu projektimaisen kehittämisen kumppanina [viitattu 15.8.2020]. Turun ammattikorkeakoulu, 22-31. Saatavissa: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522162625.pdf>

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opettajille, opiskelijoille ja TKI –henkilöstölle [viitattu 15.8.2020]. Turun ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Sinkkonen, J. 2009. Isyys tai sen puute vaikuttaa vahvasti lapsen kehittymiseen. Teoksessa Jousmäki, A. & Kosonen, L. (toim.) Syytettynä isä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 193-214.

Sinkkonen, J. 2011a. Kiintymyssuhteenäkökulma vanhempien avo- tai avioeroon. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy, 173-182.

Sinkkonen, J. 2011b. Lapsen ja isän varhainen suhde. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy, 115-124.

Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) 2005. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. 1.-4. painos. Helsinki: Werner Söderström osakeyhtiö.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet [verkkojulkaisu].
ISSN=1798-3215. Vuosikatsaus 2018a, 5. Lapsista 80 prosenttia elää kahden vanhemman perheessä. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 18.3.2020]. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/perh/2018/02/perh_2018_02_2020-01-31_kat_005_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet [verkkojulkaisu].
ISSN=1798-3215. Vuoroasuminen 2018b. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 18.3.2020].
Saatavissa: http://www.stat.fi/til/perh/2018/03/perh_2018_03_2019-06-17_tie_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet [verkkojulkaisu].
ISSN=1798-3215. Vuosikatsaus 2018c, 3. Perheistä 38 prosenttia lapsiperheitä. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 18.3.2020]. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/perh/2018/02/perh_2018_02_2020-01-31_kat_003_fi.html

Söderlund, L. 2005. Asiantuntija visuaalista. Teoksessa Karhu, M. Salo-Lee, L. Sipilä, J. Selänne, M. Söderlund, L. Uimonen, T. & Yli-Kokko, P. 2005. Asiantuntija viestii. Ajatuksesta vaikutukseen. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 271-295.

Tamminen, T. Olipa kerran lapsuus. 2004. Juva: WSOY.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. korjattu painos. Tampere: Juvenes Print.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2020. Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK) [viitattu 31.10.2020]. Saatavissa: <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk>

Uimonen, T. 2005. Asiantuntija kirjoittaa. Teoksessa Karhu, M. Salo-Lee, L. Sipilä, J. Selänne, M. Söderlund, L. Uimonen, T. & Yli-Kokko, P. 2005. Asiantuntija viestii. Ajatuksesta vaikutukseen. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 208-270.

Vainio, E. 2013. Lapsen perhekäsitys ja suhde vanhempiin eron jälkeen [viitattu 9.9.2020]. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/41758/URN:NBN:fi:juu-201306131961.pdf;sequence=1>

Vilkkä, H. & Airaksinen T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Vuori, J. 2004. Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Aalto, I. & Kolehmainen, J. (toim.) 2004. Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 29-63.

Väestöliitto. 2020. Lapset ja ero [viitattu 1.9.2020]. Saatavissa: https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapset_ja_ero/

Wallerstein, J. Lewis, J. & Blakeslee, S. 2007. Avioeron perintö. Eron lapset aikuisina. Helsinki: Therapiea säätö.

LIITTEET

Liite 1.

Avoimista kysymyksistä koostuva haastattelurunko

1. Mitä vanhemman olisi tärkeää kertoa ja viestiä lapselle tämän toisesta vanhemmasta?
2. Mitä etua siitä on lapselle ja hänen kehitykselleen, kun puuttuvasta vanhemmasta puhutaan, ja hänestä kerrotaan myönteisiä asioita?
3. Minkälaisilta toiseen vanhempaan liittyviltä asioilta lasta olisi tärkeää suojata?
4. Mitä haittaa siitä voi syntyä, jos lapselle kerrotaan negatiivisia asioita omasta vanhemmasta?
5. Mikäli lapselle on jo kerrottu vanhemmasta kielteiseen sävyyn, miten asiaa voisi jälkikäteen korjata tai helpottaa?

Liite 2.

Miten kertoa lapselle toisesta vanhemmasta?

Oppaan sisältö

Lapsi kaipaa tietoa omasta vanhemmastaan.....	3
Mitä kertoa lapselle.....	4
Suojele lasta tarpeettomalta tiedolta.....	6
Lapsi muodostaa oman mielikuvan vanhemmastaan.....	8
Vanhemman omien tunteiden käsitteleminen.....	9
Meidän perhe on hyvä näin.....	10
Lapsiperheiden palveluita.....	11

Tämän oppaan tarkoitus on vahvistaa lapsen toisesta vanhemmasta puhumisen merkitystä, lapsen myönteistä kasvua ja kehitystä tukevalla tavalla. Tämä opas on tarkoitettu ohjeeksi vanhemmille, sekä työvälineeksi ammattilaisille.

Opas on toteutettu yhteistyössä Tampereen NNKY:n Ituperhetyön kanssa, osana LAB-ammattikorkeakoulun sosionomi (AMK) opinnäytetyötä.

Oppaan kuvitus: Tampereen NNKY

Lapsi kaipaa tietoa omasta vanhemmastaan

Tarina omista juurista ja alkuperästä on ihmiselle merkityksellinen. On tärkeää, että lapselle syntyy mielikuva omasta vanhemmastaan silloinkin, kun tämä on vain vähän tai ei lainkaan läsnä lapsen elämässä. Lapsen mieli rakentaa tarinan omasta vanhemmasta joka tapauksessa, ja aikuisen tehtävä onkin auttaa myönteisen tarinan rakentamisessa. Positiivinen mielikuva omasta vanhemmasta on olosuhteista riippumatta hyväksi lapsen kasvulle ja kehitykselle.

Jos lapselle ei kerrota mitään, saattaa lapsi kehittää hyvinkin negatiivisia piirteitä omaavan mielikuvan vanhemmastaan. Erityisesti jos lapsen kokemus on se, että vanhemmasta ei saisi kysellä, eikä hänestä ole mukava jutella. Pieni lapsi ei välttämättä osaa tuoda tarvetta keskustelulle esiin itse, ja onkin aikuisen vastuulla huolehtia, että lapsella on myönteinen mielikuva omista juuristaan ja elämänsä alusta.

Silloin kun tietoa toisesta vanhemmasta on vain vähän, sitä kannattaa yrittää kerätä kaikkialta, mielellään toiselta vanhemmalta tai esimerkiksi tämän sukulaisilta ja muilta läheisiltä. Lapselle on hyvä kertoa rehellisesti ja riittävän paljon toisesta vanhemmasta, mutta kuitenkin lapsen ikä ja ymmärryksen taso huomioiden. Hyvin vakavista asioista voi kertoa vaihe vaiheelta tarinaa täydentäen lapsen kasvaessa. Lapsen on hyvä saada tuntea, että vanhemmasta on lupa puhua ja hänestä saa kysellä milloin tahansa.

Tarinan ja muistot vanhemmasta voi koota esimerkiksi omaan kansioon, jota lapsi voi aina halutessaan tutkia, ja itsekin on helpompi muistaa mitä kaikkea asiasta on puhuttu. Siellä voi olla mitä tahansa tietoa mitä on saatavilla, kuten vanhemman nimi, syntymäpäivä, valokuvia, vanhempien yhteistä tarinaa, mukavia yhteisiä viestejä tai muistoja tutuista paikoista ja kokemuksista. Lapselle on hyvä kertoa muistoja yhteisestä ajasta vanhemman kanssa, jos sellaista on joskus ollut. Hyviä muistoja ovat esimerkiksi, se miten vanhempi on pitänyt vauvaa sylissä, hymyillyt tai hoitanut, tai miten vanhempi on puhunut lapsesta tai hänen tulevaisuudestaan kauniisti. Hyvin pienetkin yksittäiset hyvät hetket voivat olla tärkeitä muistoja lapsen tarinassa, joten niihin kannattaa tarttua.

Mikäli jonkin tietyn asian kertominen pohdituttaa, kannattaa siitä jutella ammattilaisen, esimerkiksi Itu-perhetyön työntekijän kanssa.

Mitä kertoa lapselle

Lapselle tulisi kertoa kaikkea myönteistä ja hyvää mitä hänen vanhemmastaan on mahdollista kertoa. Vanhemman hyviä piirteitä kannattaa korostaa. On tärkeää painottaa, että toisen vanhemman poissaolo tai sitoutumattomuus ei millään tavalla johdu lapsesta, eikä se tarkoita, että vanhempi on huono ihminen, vaan se johtuu aikuisen omista asioista.

Joskus positiivisten asioiden löytäminen toisesta voi olla todella vaikeaa. Jokaisessa ihmisessä on jotakin hyvää tai ainakin neutraalia, se voi olla esimerkiksi silmien väri, huumorintaju, kiinnostus matkusteluun tai lempiruoka.

Toisesta vanhemmasta positiivisesti puhuminen tukee lapsen kehitystä.

Jos sanoo lapselle hänen olevan samanlainen kuin vanhempansa, on tärkeää, että yhteinen piirre on positiivinen asia. Erityisen tarkkana kannattaisi olla lasta ja vanhempaa verratessa silloin, jos lapsi tietää vanhemmasta negatiivisia asioita, tai lapsen oma mielikuva vanhemmasta on kielteinen tai epävarma. Lapsen vertaaminen toiseen vanhempaan voi vaikuttaa siihen mitä lapsi ajattelee ja uskoo itsestään. Vertaamisen sijaan lapsi iloitsee, kun hänen omia piirteitään kehutaan ja hänelle kerrotaan, että hän on hyvä, ihana ja rakas lapsi.

Joskus toisesta vanhemmasta ei tiedä yhtään mitään. Lapselle voi kertoa totuuden, että ei tiedä, mutta voidaan yhdessä pohtia ja kuvitella minkälainen hän mahdollisesti on. Ehkä lapsen kauniit silmät tai taipuisat hiukset ovat samanlaiset, ehkä hänkin on kiinnostunut käsitöistä, musiikista tai liikunnasta niin kuin lapsi. Aikuinen voi hetkeksi heittäytyä lapsen kanssa kuvitelmiin, vaikka oma kokemus toisesta vanhemmasta olisi ollut todella negatiivinen. Lapsi saa kaivata hyvää vanhempaa, vaikka poissaoleva vanhempi ei vastaisikaan lapsen kuvitelmaa.

Joskus lapsi kysyy yllättäen jotakin vaikeaa, mihin ei ole valmista hyvää vastausta. Lapselle voi sanoa esimerkiksi:

”En ole aivan varma, ja minun täytyy jonkin aikaa muistella tätä asiaa. Kerron sinulle vastauksen myöhemmin, kun olen miettinyt asiaa tarkemmin.”

Suojele lasta tarpeettomalta tiedolta

Suojelethan lasta tarpeettomalta, hänelle epäolennaiselta ikävältä tiedolta. Oma vanhempi on lapselle henkilökohtainen, omia juuria ja identiteettiä koskettava asia. Kielteinen asenne ja puhe lapsen omasta vanhemmasta voi olla lapselle vahingollista ja loukkaavaa, vaikka sitä ei lapsesta heti huomaisikaan.

Lapsen ollessa läsnä on aikuisen hyvä keskittyä positiivisiin tai neutraaleihin asioihin toisessa vanhemmassa. On tärkeää, että aikuinen pystyy näkemään toisen vanhemman ainoastaan lapsen vanhempana silloin kun lapselle hänestä puhutaan. Suojelethan lasta omilta viihaisilta tunteilta, jotka kohdistuvat toiseen vanhempaan. Lapsen vanhempaa ei ole oikein nimitellä, halveksua, tai leimata huonoksi lapsen kuullen. Jos lapselle muodostuu kielteinen mielikuva omasta vanhemmasta aikuisten puheiden perusteella, hän saattaa jopa vieraantua vanhemmastaan, vaikka lapsen oma mielikuva olisi aiemmin ollut positiivinen.

Toisen vanhemman vanhemmuuden taitoja ei olisi hyvä arvostella lapsen läsnä ollessa, vaikka kritiikkiin olisikin perusteita. Jos vanhempien näkemyserot ovat kovin suuria, täytyy lapsen elää näiden ristiriitojen keskellä ja parasta olisikin, jos lapsi ei kokisi joutuvansa valitsemaan puolia vanhempiensa välillä. Toisen vanhemman kanssa kannattaa yrittää sopia, että molemmat pyrkivät puhumaan toisesta vain kunnioittavasti silloin kun lapsi on kuulemassa. Jos tiedät, että toinen vanhempi arvostelee sinua lapsen kuullen, voit silti päättää toimia itse parem-

min, koska se on lasta kohtaan oikein. Voit myös kertoa lapselle, että joskus aikuisenkin voi olla vaikeaa muistaa puhua kauniisti toisesta ihmisestä, jos on kovin kiukkuinen. Jos on puhunut lapsen kuullen ikävästi hänen vanhemmastaan, sitä kannattaa pyytää lapselta anteeksi. Vaikka olisi joskus jo kertonut lapselle negatiivisia asioita toisesta vanhemmasta, voi päättää puhua jatkossa vain mahdollisimman neutraaleja ja positiivisia asioita.

Kasvun myötä lapsi kykenee vastaanottamaan enemmän ja enemmän tietoa niin, että ymmärrys esimerkiksi vanhemman sairauksista, päihderiippuvuudesta, ongelmista ja läsnäolon puuttumisesta laajenee. Olennaista on tukea mielikuvaa siitä, että vanhempi on kaikkine puutteineen hyvä ihminen, lapsi on syntynyt tästä hyvästä ja perinyt hyviä ominaisuuksia.

Lapsen täytyisi saada tietää, että hän ei voi millään tavalla vaikuttaa siihen, onko oma vanhempi aktiivisesti mukana lapsen elämässä. Aikuisella voi olla elämässään muita vaikeita asioita, joiden vuoksi hän ei pysty olemaan lapsen elämässä sillä tavalla osallisena, kun lapsi tarvitsee ja ansaitsee. On harmillista, jos lapsi jää ajattelemaan, että toinen vanhempi ei vain välitä tai ole kiinnostunut hänestä, eikä sen vuoksi ole osa hänen elämäänsä.

Toisen vanhemman päihderiippuvuudesta kannattaa lapselle kertoa hänen kehitystasonsa huomioiden, että kyseessä on sairaus, joka vaikuttaa esimerkiksi siten että vanhemman on vaikeaa pitää sopimuksista kiinni silloinkin, kun ne ovat vanhemmalle todella tärkeitä. Lapselle kannattaa kertoa myös, että lapsen ei milloinkaan

tarvitse huolehtia omista vanhemmistaan, vaan on aina aikuisten tehtävä ja vastuu pitää huolta itsestään ja lapsesta.

Lapselle läheinen ja turvallinen vanhempi on usein myös lapsen toiseen vanhempaan kohdistuvien surun ja pettymyksen tunteiden vastaanottaja. Tämä on yksi keino jolla lapsi yrittää käsitellä asiaa jota hän elämässään käy läpi. Lapsi saattaa myös itse puhua rumasti toisesta vanhemmastaan. Olisi hyvä, että aikuinen ei lähtisi lapsen tunteeseen mukaan, vaan olisi myötätuntoinen, keskustelisi ja sanoittaisi lapsen tunteita. Joskus lapsi tarvitsee vain sitä, että vanhempi toistaa hänen tunteitaan ääneen;

”Niin, sinä olet nyt todella pettynyt, ja sinulla on siihen oikeus. Ymmärrän että tämä asia tuntuu pahalta ja on sinua kohtaan epäreilua.”

Lapsi muodostaa oman mielikuvan vanhemmastaan

Jo aivan pienellä lapsella on oma mieli, ja aikuisella on oma mieli. Lapsella saa olla oma mielikuva omasta vanhemmastaan, ja se saa olla täysin erilainen kuin kenelläkään toisella.

Aikuisella on oikeus omiin käsityksiin lapsen toisesta vanhemmasta, ja siihen on oikeus myös lapsella. Aikuisen mielikuva ja lapsen mielikuva saattavat olla hyvinkin ristiriidassa keskenään, mutta niiden täytyy saada olla olemassa yhtä aikaa, ja tätä aikuinen joutuu sietämään. Aikuisen olisi hyvä toimia hyväksyvästi lapsen omaa kokemusta ja näkemystä kohtaan, sekä suojella lapsen hy-

viä ajatuksia toisesta vanhemmasta perheen tilanteesta riippumatta.

Lasta ei ole hyvä yrittää oikaista tämän luodessa ihanaa, hyvää, jopa naivia mielikuvaa vanhemmastaan, vaikka itse kokisi että se ei vastaa todellisuutta. Lapsen jopa epärealistisen hyvää mielikuvaa oman vanhemman luonteesta tai persoonasta ei ole hyvä yrittää korjata totuutta vastaavaksi. Tämä olisi vanhemman hyvä ymmärtää ja hyväksyä. Sen sijaan lapsen myönteisiä mielikuvia omasta vanhemmasta kannattaa vaalia, se on lapselle eduksi.

Suhde omaan vanhempaan on lapselle asia, jota hän todennäköisesti käsittelee läpi elämänsä, erityisesti jos vanhempi syystä tai toisesta ei ole ollut läsnä lapsen arjessa. Sen vuoksi läheisten aikuisten tuki ja suoja, sekä myönteinen puhe lapsen omista juurista ovat erityisen tärkeitä lapsen hyvän itsetunnon ja minäkuvan kehitykselle.

Kasvaessaan kohti aikuisuutta lapsen näkemys omasta vanhemmastaan ja ymmärrys oman vanhemman valinnoista ja teoista kasvaa, ja niiden seuraukset jäävät lopulta kyseisen vanhemman itsensä kannettaviksi. On palvelus lapselle, jos vanhempi on onnistunut puhumaan toisesta vanhemmasta kunnioittavasti, riippumatta siitä mitä hän on tehnyt tai minkälaista kohtelua häneltä on itse saanut osakseen.

Vanhemman omien tunteiden käsitteleminen

Vaikka aikuinen on tukemassa lapsen positiivista mielikuvaa on myös hänellä oikeus omiin tunteisiinsa, ja lupa ajatella toisesta vanhemmasta juuri niin kuin ajattelee.

Voimakkaat pettymyksen, surun ja loukatuksi tulemisen tunteet kannattaa purkaa toisen aikuisen kanssa. Esimerkiksi Sosiaali- ja terveydenhuolto tarjoaa erilaisia palveluita, joissa omia ajatuksia on mahdollista käydä käsittelemässä, jotta lapsi ei olisi näiden tunteiden ja ajatusten purkautumisen kanava. Esimerkkejä näistä palveluista löytyy tämän oppaan lopusta.

On tärkeää, että lapsi ei kuule vanhemman negatiivisia tunteita ja ajatuksia toisesta vanhemmasta myöskään muilta ihmisiltä. Lapsen elämässä oleville muille läheisille olisikin hyvä kertoa, että toivoo lasta säästettävän toiseen vanhempaan kohdistuvalta kielteiseltä puheelta.

Meidän perhe on hyvä näin

Lapsen on hyvä tietää, että hänen perheensä on hyvä juuri näin, ja hänellä on ihana elämä edessään. Lapsen olisi tärkeää sisäistää, että maailmaan mahtuu erilaisia perheitä ja monenlaisia ihmisiä kaikenlaisilla lähtökohdilla. Lapsi saa aikuisena tehdä omat päätöksensä, sekä halutessaan rakentaa itse omanlaisensa perheen.

Lapselle on eduksi päästä näkemään ja keräämään kokemuksia erilaisista perheistä, ympäristöistä ja elämäntavoista. Näin lapsen käsitys omista mahdollisuuksista ja tulevaisuudennäkymistä laajenee, ja hän voi myös oppia hyväksymään kaikkien ihmisten yksilöllisyyden ja oman elämäntarinan.

Vanhemmuus on kaikille vanhemmille jatkuvaa kasvamista, uusien tehtävien oppimista ja kypsymistä. Se on ennen kaikkea iloa lapsesta ja hänen kanssaan kasva-

misesta, eikä syyllisyyttä tai katumusta menneistä. Vanhemmuus on tekemällä oppimista, ja sen vuoksi se vaatii oman keskeneräisyyden hyväksymistä.

Lapseen sitoutuneen vanhemman on hyvä tietää, että toisen vanhemman läsnäolon puuttuminen on hänen oma valintansa. Sitoutumattomuus omaan lapseen liittyy aikuisen omiin henkilökohtaisiin vaikeuksiin. Vanhempi voi ainoastaan rohkaista toista vanhempaa aktiiviseen vanhemmuuteen olemalla avoin yhteydenpidolle.

Tekemistä ja tukiverkostoa lapsen elämään voi tarjota:

- Isosisarustoiminta, Ahjolan setlementti
- Kotila, Ahjolan setlementti ja Martat
- Mieskaveritoiminta
- Tukihenkilöt ja Tukiperheet, Treen kaupunki
- Kimpassa perhetoiminta
- Avoimet perhekerhot
- Perhekummitoiminta, MLL

Tukea vanhemman tunteiden ja ajatuksien käsittelyyn:

- Yh-kahvila ja Itu-perhetyö, Tampereen NNKY
- Perhekulma Puhuri
- Vanhemman neuvo ja Eron ensiapupiste, MML
- Neuvolapsykologi
- Perheneuvola
- Perhetyö
- Perheoikeudelliset palvelut, Treen kaupunki

